

AZ OLASZ NYELV GERMÁN ELEMEI.

Jelen értekezés azon nyomokat akarja feltüntetni, melyeket a nyugati és keleti gótok, a longobardok és a németek egymást követő uralma az olasz nyelv szókincsében hátrahagyott.

Diez etymologiai szótárának idevágó czikkeiből ugyan már kellő tájékozást szerezhetünk e tekintetben is, de talán nem érdekeljük a szerénytelenség vádját, ha azt merjük hinni, hogy a kérdés iránt érdeklődő többet fog találni az «Etymologisches Wörterbuch» erre vonatkozó czikkeinél, mert a román philologia nagy mesterének nem egy szövegtétele tetemes módosulást szenvedett, a mennyiben tekintettel voltam a Caix elérté eredményekre is, ki ama páratlan szorgalommal és készütséggel, melylyel az olasz nyelv etymologiai szótárának megírásához hozzáfogott, nem ritkán oly helyeken is világosságot terjesztett, hová maga Diez a régibb emlékek hézagossága és a nyelvjárások elégtelen számbavétele miatt világító fáklyájával el nem juthatott.

Hogy mikor került a tárgyalandó germán elemek nagy része az olasz nyelvbe, az ismeretes mindazok előtt, kik habár csak futó pillantást is vetettek ama történeti eseményekre, melyek a népvándorlás kezdete és az 1000-ik év között követték egymást a világ nagy színpadán. Ez nem zárja ki azonban koránsem annak lehetőségét, hogy a későbbi korszakokban egyik vagy másik germán, különösen pedig német szó főleg a német nemzetiségű római császárok olaszországi hadjáratai idejében ne jutott volna az olasz nyelv szókincsébe. A fönjelzett időszakkal tehát csak azt hangsúlyozzuk, hogy a germán elemek túlnyomó része egy aránylag távolabb fekvő korban nyomult az olaszországba, mert máskülönben aligha magyarázhatnók meg azon tényt, hogy 300-ra rüg azon germán elemek száma, melyek az oláh nyelv kivételével minden román nyelvben közösek.

. Fontos kérdés továbbá az is, hogy a nagy germán nyelvcsalád mely tagjai voltak a kölcsönadó nyelvek. A történelem segítségével azt felelhetjük, hogy a legrégebb germán elemek a keleti és nyugati gótok itáliai tartózkodására vezetendők vissza, míg az újabbak a longobardok uralmában lelik magyarázatukat, mert e nép valamennyi germán törzs közül legtovább időzött olasz földön.

A mi pedig a későbbi korból való szavakat illeti, mindenki könnyen láthatja, hogy az ugynevezett felnémet nyelv volt az, melynek a kölcsönadásban a főszerep jutott.

Az olasznyelvbéli német elemek felületes vizsgálata is elégséges, hogy meggyőződjünk arról, miszerint a felnémetiségből vagy legalább annak révén az olaszországba került szavak alkotják a túlnyomó részt. Ehhez még az is számba veendő, hogy a német philologia eredményei értelmében a longobardok nyelve sem egyéb a felnémetiség egy nyelvjárásánál, mely a bajor dialektushoz nagyon közel áll.

Félreértések kikerülése céljából meg kell jegyeznünk, hogy csak oly szavakat vettünk fel a jelen gyűjteménybe, melyek az irodalmi olaszországban használatosak; minden a dologhoz tudó elképzelheti, hogy készletünk sokkal nagyobb lehetne, ha a nyelvjárásokat, különösen az északi tájszólásokat is kutatásaink körébe vontuk volna.

A különböző fogalmi kategóriák szerint az olasz nyelv germán elemei a következő csoportokba foglalhatók, melyek azonban nem ölelik fel az összes germán eredetű szókincset, mert ennek nagy része vajmi nehezen illeszthető be az egyik vagy másik fogalmi csoport keretébe.

Háború, fegyverek, hűbérrendszer, lovagság, intézmények, törvények. Accia, alabarda, araldo, arcobugio, battifredo, bertesca, borgo, bove, brandistocco, brando, dardo, elmo, elsa, eribanno, framea, freccia, gonfalone, gualdana, guerra, lanzicheneco, roba, sacco-manno, scherma, schiniera, sciarra, sprone, staffa, stocco, stormo, strale, targa, tregua, usbergo.

Állatok. Aghirone (airone), aringa, biscia, bracco, gazza, guaragno, gufo, stambecco, stoccafisso, storione, taccola, sparviere, zecca.

Növények. Beccabungia, guado, muffo.

Péznemek és mértékek. Alna, bezzi, ferlino, lasto, riga, scellino, schiera, spanna, sterlina.

Emberék és állatok testrészei. Ciuffo, guancia, magone, milza, nocca, scaglia, schiena, stinco, tetta, zanna.

Eszközök, bútorok, szerszámok. Anappo, aspo, banco, bara, bicchiere, cazza, faldistorio, federa, greppia, latta, lesina, randello, rocca, scaffale, scatola, scotola, scranna, spola, spranga, squilla, stanga, stecco, stia, tovaglia, trampoli, trappola, truogo, zaffo, zaino.

Színek. Bianco, biavo, bruno, falbo, giallo, grigio.

Hajózás, tengerészet. Babordo, batto, battello, bompresso, bordo, chiglia, diga, duna, orca (urca), orza, rada, schifo, scotta, tribordo.

Ételek. Fiadone, solcio, zuppa.

Lakás. Albergo, giardino, stalla, stallo, stamberg, stufa, stucco.

Ruházat. Benda, cuffia, drappo, fodero, gherone, guanto, nastro, scarpa, sciarpa, stoffa, tocca.

Betegségek és testi fogyatkozások. Crampo, fignolo, guercio, guidalesco, ranco, scorbuto.

Ethnographikus kifejezések. Alemanno, franco, inglese, tedesco.

A nyelvtani kategoriák szerint annál kevésbé kell osztályoznunk szavainkat, mert általánosan ismert dolog, hogy bármilyen nyelv kölcsönszavai nagyobbára főnevek, míg a tulajdonságszók és igék határozott kisebbségben vannak.

Addobbare 'fölszerelni' az ószk. *dubba* és az angasz. *dubban*-nak köszöni eredetét, a mely igék ugyanis 'vikt megütni' jelentéssel voltak használatosak. Ebből fejlődött később a 'vikt lovaggá ütni' értelem, a mint ez az angasz. *dubban to riddere* szólásmódból kétségtelenül kitünik, mely a német *zum Ritter schlagen*-nak szakasztott mása.

A középkor folyamában a lovagias ünnepélyekre és tornajátékokra való előkészületet és fölszerelést jelentette, miből végre a sűrű használat a fölszerelésnek általános értelmét levonta.

Aggrappare 'megragadni'. — Alakjánál és jelentésénél fogva egyaránt a gót *greipan* (v. ő. ófn *grifan*, ufn. *greifen*) igére utal.

Inkább az ófn. mintsem a gót alakból magyarázódik a közölasz *grinfe* 'karom', 'köröm' szó, melyben ha tekintetbe vesszük a tájszólásos *griffie* alakot, az *f*-et megelőző *n* csak utólagos nasalis betoldásnak bizonyul.

Agguettare 'adtexere'; — ófn. *wifan* azonos jelentéssel.

Aghirone, *airone* 'gém' — ófn. *heigir*, *heigro*.

A-izzare ad-izzare helyett, 'felbujtogatni, felingerelni'. — ufn. *hetzen*, an. *hitsen* azonos jelentéssel.

Alabarda 'alabárd', kfn. *helmbarte*. Ha ezen középelnémet összetélt alkotó részeire (*helm* és *barte*) bontjuk, megtudjuk azonnal a szó eredeti jelentését, mely 'a sisak betörésére szolgáló bárd'-val fordítható.

Albergo, albergare 'szállás, tanya'; 'valahol megszállni, tanyázni'. — ófn. *heriberga*, mely, a mint az összetétel első részéből kitűnik, eredetileg a hadseregnek szállásait és tanyáit jelentette.

Alleppare tájsz. **allippare** 'megszökni'. — ószk. *sléppa*, angsz. *slipan*, ang. *slip*, ufn. *schlüpfen*.

Az *s* kiesésére ezen tanulmány folyamában még több példával fogunk találkozni.

Almuzia. E szón az olaszok a kanonok ruházatának a fejet befödő részét értik. — ufn. *Mütze*, holl. *mutse*. Az *al* szótag nagy valószínűséggel arab származású olasz szók kezdő szótagjának analogiáján alapszik.

Alna, auna, alla, öl'. — gót *aleina*, ófn. *elina*, ufn. *Elle*. A hanyatló latinságban sűrűen használt *alena* alak még jobban tükrözi az ófn. *elina*-t, sőt annak egy régibb phasisát tünteti fel, melyben ugyanis a második szótag *i*-je még nem módosította az első szótag eredeti *a* hangzóját.

Anappo, nappo 'csésze'. — ófn. *hnappf* vagy még helyesebben egy gyanítható **hnapp* alakból.

Araldo 'hírmondó'. — A klat. *haraldus, heraldus* szóból, melynek az ófn-ben bizonyára **harjowalt* felelt meg. A **harjowalt* feladata a csatára való felszólításban, a béke megkötése alkalmával az alkudozások közvetítésében, béke idején pedig a fejedelmek és városi elöljárók akaratának kihirdetésében állott. Ezen tisztség neve különben a középkorban a tulajdonnév szerepét is viselte. Így p. o. a S. Pietro di Palazzolo-ról címzett kolostornak 754-ben kelt alapítványlevelében a tanúk között egy Pertualdus nevezetű is előfordul. ki *Arioldus* fiának vallja magát.

Arcobugio, archibugio, archibuso, 'puska'. — Megjegyezzük, hogy akárhány szótáríró az olasz *arco* 'nyíl' és *bugio* 'lyuk' szókból származtatja a szóban forgó főnevet. De ha számba vesszük az ófrz. *harquebuse* és a wallón *harkibuse* átmeneti alakokat, könnyen rábuknunk a holl. *haakbus* és ufn. *Hackenbüchse* összetételekre, melyek azonnal a helyes útra terelnek bennünket. A jelen cikk élén álló három olasz szó tehát, noha németben az *Arkebuse* és *Arkebusier* szavakat nemzették, mégis germán, még pedig hollandi, vagy egyáltalán alnémet eredetűek.

Nem tagadhatni azonban, hogy az olasz nyelvbe való átszármasztásuk alkalmával tevékeny volt a népnek ama mindent a saját nemzeti szókincséből magyarázni akaró szelleme, mely a nép-etymológiákat alkotta. A holl. *haak* (v. ö. ufn. *Hacke*) ily módon az *archi* vagy a még világosabb jelentésű *arco* alakot öltötte; már a *buso*, *bugio* kevésbé kielégítő értelmet nyújt a jelölt tárgy mivoltának megmagyarázására. De ezen nincs mit csodálkoznunk, mert a nép-etymologia teljesen beéri azzal, ha valamely idegen szónak egyik vagy másik részét úgy a hogy átfordítja vagy néha inkább átferdíti saját nyelvére. Valamely összetétel második részénél pedig gyakran már épenséggel nem törődik a jelentéssel és megelégszik, ha az idegenszerű hangalak nemzetiesebb színt ölt.

Ardire, ardito ,merészelni, merész'. — Az ófn. *harti* ,kemény, erős, derék' melléknévekből és ugyancsak az ófn. *hartjan* ,megerősíteni' igéből.

Hogy a latin *ardere* igétől való leszármaztatásra gondolnunk sem szabad, azt legjobban bizonyítja a francia *hardir* hehezetes *h*-ja.

Aringa ,hering'. — ófn. *harinc*, angsz. *hering*.

Aringa, aringo, arringa, arringo. Keressük fel e szót és változatait mindenek előtt egy megbízható olasz szótárban, hogy különböző jelentéseivel tisztába jöhessünk. Fanfani szótárában a következőket találjuk: „1. giostra, gara, cemento; 2. spazio dove si corre giostrando; 3. torneo; 4. luogo dove si favella orando; 5. l'orazione medesima e pubblico ragionamento“. Szemmel tartva az imént idézett jelentéseket és számba véve a frcz. *harangue* hehezetes *h*-ját: az ófn. *hrinc*, ufn. *Ring* ,gyűrű' leginkább mutatkozik alkalmasnak az olasz szónak belőle való magyarázására.

A ,kör', gyűrű, népgyűlés helye' jelentésekből nehézség nélkül folynak az olasz szónak összes funkciói.

Arpa (v. ö. a francia *harpe*-ot hehezetes *h*-val) ,hárfa'. — ófn. *harpha*, ószk. *harpa*, ufn. *Harfe*. Venantius Fortunatus, ki legelőször említi e szót, azt barbár hangszernek mondja: „Romanus lyra, plaudat tibi Barbarus harpa“. Aligha csalódunk, ha az *arpicare*, *inerpicare*, *arpione* szavakban ugyancsak az ószk. *harpa* tövét gyanítjuk; a hárfa horgas alakja ugyanis könnyen vezethetett a fönnidézett szavak jelentéseire.

Arrabattarsi ,fáradozni, nagy ügygyel-bajjal munkálkodni'. — ófn. *arapeitōn*, *arapeitan*, mely értelmét tekintve nem felel meg egészen az ufn. *arbeiten* igének, a mennyiben az előbbi fáradtsággal járó, bajos munkát jelent, és így tehát az ófn. és ufn. alak közt ugyanazon jelentésbeli különbség mutatkozik, a milyen az olasz *travagliare* és a francia *travailler* között észlelhető.

Ascaro, aschero ,erős, forró vágy'. — ószk. *aeskia* ,desiderare'; angsz. *ascjan* ,poscere'; ang. *to ask* ,kérni, tudakozódni, követelni'; ófn. *eiska* ,kivánság'.

Aspo ,motola'. — ófn. *haspo*, ufn. *Haspel*.

Babordo ,a hajónak baloldali része a hajó farától tekintve'. — ufn. *Backbord* a. j. (v. ö. ang. *back* ,hát').

Bagattello ,egy bizonyos kocsifaj'. — ufn. *Wagen*. A német *w*-nek olasz *b*-vé való változása ép oly gyakori, mint a német *w*-nek magyar *b*-be való átmenete.

Bagordo, bigordo ,oly támadó fegyver, melylyel két fegyveres csapat szokott egymással harcra kelni'; ,dózsolás, dorbézolás'. — kfn. *búhurt*, mely a német lovagias költészetben két fegyveres csapat összehütközését jelentette, miből később az ,ünnepélyt rendezés', ,zajt csapás', ,lakmározás, dózsolás' értelme fejlődött. Az összetétel második részét, a *hurt* szót némelyek a *hurten* ,lökni' igéből magyarázták, míg mások, élükön Diez, az ófn. *hurt*, ufn. *Hürde* főnévből származtatják. Az olasz és német szó első tagjának eredetét még eddig nem sikerült kellőképen tisztázni.

Baldo ,bátor'; ez a fogalom az olasz közhasználatban néha a hetykeségével is egyesül. — gót **balths*, mely a *balthaba* igehatározóból biztosan következtethető; ófn. *balđ* ,bátor, merész, elbizakodott'. A mai német igehatározó *bold* nem egyéb, mint az ófn. *bold*, gót **balths*-nak jelentésében megváltozott ufn. képviselője.

Banco, panca ,pad'. — ófn. *banch*, kfn. *banc*, ufn. *Bank*. A media és tenuis bekezdésű alakoknak egyaránt elterjedt használata határozottan felnémet eredetre vall.

Banda ,oldal, rész, vlmnk hosszúkás darabja (különösen a posztóé); banda, csapat'. — Szavunk különböző jelentései könnyű szerrel levezethetők a gót *bandi*, ófn. *band*, ufn. *Band* ,szalag' értelméből. Ugyancsak e szónak származéka az olasz *bandiera*. Paulus Diaconus a Longobardok történetében azt mondja: „vexillum, quod *bandum* appellant.“

Bando ,határozat, törvény, rendelet, számkivetés'; 'bandire, ,kihirdetni, számfüzni'. — A gót *bandwjan*, *bandjan* igéből, mely *bandwa*-jel' főnév származéka és így voltaképen a megjelölés tényét jelenti, a miből nagyon könnyen fejlődhetett a számkivetés, a megfőtázás értelme.

Bara ,ravatal', — ófn. *bāra*, mely az ófn. *berān*, gót *bairan* ,vinni' ígére megye vissza.

Bargello ,rendőrfőtök' (különösen a régi florenczi köztársaság szervezetében), — klat. *barigildus*, melynek germán eredete kétségtelen ugyan, de mely eddigelé jelentésére nézve még mindig homályos, a mennyiben nem sikerült etymonját megmagyarázni.

Basoffia, bazzoffia ,leves'. — Aligha tévedünk, ha e szó második részét *soffia, zoffia* ugyanazon szóból magyarázzuk, mely az alább tárgyalandó *zuppa*-t nemzette, t. i. az ófn. *sûfan*, ufn. *saufen* igéből, melynek már az ófn.-ben is egy *sûf* ,leves' jelentésű származékát ismerjük. Az első szótag ba alkalmasint a német *be*, ófn. *bi- pi-* igeeköltőre vezethető vissza.

Batalo, batolo ,egy a vállat fődő gallérszerű ruhadarab'. — long. *pataia* ,ing', gót *paida* ,ruha, öltözet', kfn. *pfeit* ,ingszerű ruhadarab' (kioszinyító képzővei *pfeitel*), angzs. *påde* ,tunica'.

Battifredo ,egy kevés katonával megvédhető őrtorony'. — kfn. *bercrrit* azonos jelentéssel. Azonnal szembe ötlük, hogy az olasz szó első részében népies etymológiával van dolgunk.

Batto, battetto ,hajó', angzs. *bât*, ószk. *bâtr* ,kis hajó'.

Bazza egy olasz kártyajátékban azt a fogást jelenti, melylyel valaki tronf nélkül fogja el az ellenfél valamely kártyáját. Valószínűleg az olaszországi német zsoldos hadak tették közkeletűvé e szót, mely nyilván a kfn. *bazze* ,nyeremény nyereség' kifejezésre utal. Ez utóbbi pedig egy tövű az ófn. *baz*-val, mely nem egyéb, mint a mai *besser* és *best* közép- és felső foknak alapfoka.

Beccabungia, beccabunga ,gyógyerejű vízi növény'. — ófn. *bachbunge*, aln. *beckebunge*, mi szószerint lefordítva ,patak mentén termő gumó'-t jelent.

Beffa, beffare ,kigunyolni'. — baj. holl. *beffen*, melynek eredeti jelentése: ,korholni, czivakodni'.

Bega ,czivódás, ellenkezés'. — Schneller szerint a rokon jelentésű ófn. *baga*-ból, a mely véleményben a germán elemeket különben nagyon megrostáló Caix is osztozik.

Bellicone ,bilikom, bilikomos pohár'. — kfn. *wilkumb, wilkomb*, mely tudvalevőleg azon poharat vagy serleget jelentette, melyből a középkorban a jó barátok és vendégek megérkeztekor ittak a jövevények egészségére.

A szó különben a magyar nyelvben is német eredetű.

Benda, bendare ,fejkötő, fejdísz'; ,bekötni', ófn. *binda, bindan*.

Berciare ,hangosan ordítva énekelni'. — ószk. *berkja*, kiáltani', ang. *bark* ,ugatni'.

Berta, berteggiare; ezen szólásmódban *dar la berta* a *qualcheduno* a *berta* szó kigúnyolást, lúddá tevést jelent. De az olasz szótárok még a czölöpverő értelmet is felsorolják. Az etymologia feladata e két látszólag annyira elütő jelentést összeegyeztetni. Meg kell jegyezniünk, hogy Nagy Károly mondabeli anyjával ijesztgették és csitígtatták a középkori német anyák rakoncátlan gyermekeiket. Az ilyen ijesztés és csitítás alkalmasint a bolonddá tevés értelmét vehette fel, midőn

Frau Berta neve már elvesztette volt régi varázserejét. De az idők haladtával a nagy frank király szülőjének a neve még lejjebb szállott a nép becsülésében, a mennyiben a czölöpverőt is vele kezdték megjelölni. Hogy a különböző népek hajlandók a szerszámnak tréfás nevet adni, arról egyebek között a német *Jungfer*, a frcz. *demoiselle* és az orosz *baba* is tanúskodnak, mind a hárman ‚czölöpverő‘ jelentéssel.

Bertesca a középkori Olaszországban az őrtornyokon a védelem szempontjából elhelyezett faházikót jelentett. — Chevallet a megfelelő frcz. *bretesche* alakot egy német *Brettdach*-ból akarta származtatni; de koránsem szükséges ezen összetételhez folyamodnunk, mert a francia és olasz nyelv az *esche*, illetőleg *esco* képző segítségével maguk fejleszthették e szót az ófn. *preet*, *brett*, ufn. *Brett*-ből.

Bettola ‚csapszék, korcsma‘. — Caix szerint, ki az olaszok közül a román filológiának legtekintélyesebb képviselője, e szó az ófn. *beitôn*, *baitôn*-ból származik, melynek a long. *baita* ‚kunyhó‘ felel meg.

Bezzo többesben *bezzi* ‚velencei apró pénz‘. — kfn. *bazzen*, ufn. *Batzen* e szólásmódban *Batzen haben* ‚pénzzel bírni, jó módúnak lenni‘. Némelyek szerint *Batzen* eredetileg egy Bern városában vert pénznemet jelentett az említett város czímerével, t. i. egy medvével, melynek néhány délnémet és különösen svájci tájszólásban *petz*, *betz* a neve.

Biacca ‚fehér színű anyag, melyet eczet segítségével nyerhetni az ólomból‘. — Nyilván való, hogy e szó a német *bleich* ‚halvány‘ melléknévre megy vissza. A német *ei*-nek már a *batolo* szóban is olasz *a* felelt meg, de még többször is lesz alkalmunk e hangváltozással találkozni.

Bianco ‚fehér‘. — ófn. *planch*, kfn. *blanc* ‚fényes, csillogó‘.

Biavo ‚világos kék‘. — ófn. *blao*, *blaw* ‚kék‘. Találkozunk az olasz nyelv szótárában ugyan egy *blù* alakkal is, ez azonban nem közvetlenül a németből került az olaszba, hanem a francia nyelv közvetítésével kerülő úton.

Bidello ‚iskolaszolga‘. — ófn. *petil*, ³*betil* ‚emissarius‘. Diez ezen véleményével szemben mások *bidello*-t az angzs. *bydel*, ófn. *putil*, ufn. *Büttel* ‚törvényszéki szolga‘ szókkal vetik össze. Határozottan ez utóbbi etymologia mellett kell állást foglalnunk.

Bietta ‚léczköze‘. — ófn. *blez*, *plez*, mely kijavításra, foltozásra szolgáló darabot jelent akármilyen anyagból; innen a kfn. *bletzen* ‚kijavítani, foltozni‘.

Bigotto ‚túlbugzón vallásos‘. — Az ófn. *bi gott* ‚Istenemre‘ esküformula sűrű használatából.

Bilenco ‚görbe, ferde‘. — Az alább újra tárgyalandó *stralincoo*-val együtt a német *link* melléknévet tartalmazza, melynek értelme az olasz szó jelentésének magyarázatára fölötte alkalmas.

Biotto ,hitvány, silány, kopár'. — baj. *blutt*, svájci *blutt*, *blutz* és egy alaposan sejtendő ófn. **blôt*-ból, mely az ófn. *blôz*, ufn. *bloss* alakot bizonyára megelőzte.

Birra ,sör'. — ufn. *Bier*.

Biscia ,kigyófaj'. — Muratori e szót a német *Biss*-ből magyarázza, mely ófn. *biz*-re megy vissza. Diez ellenben egy ófn. **bizo*-ra (harapó állat) következtet, mely az angsz. *bita*-ból önkényt folyik. Ezen utóbbi egyeztetés még valóbbszínűvé válik, ha tekintetbe vesszük, hogy néhány lombard tájszólásban *bisiá* *besiá* igére is akadunk ,szűrni' jelentéssel, a mi határozottan a német *beissen*-re utal.

Boa ,ama gömb, tojásdad vagy hengeralakú és belül üres szerzet, melylyel kikötőkben találkozunk, és a melyhez a hajókat szokták kötni' — ufn. *Boje*.

Bompresso ,azon része a hajónak, mely a hajó orrából kifelé nyúlik'. — ufn. *Bugsriet* azonos jelentéssel.

Bordo. A tengerészet nyelvében a hajó két oldalának azon részét jelenti, mely a vízből kiemelkedik. — ófn. *bort*, ósz. *bord* ,a hajó széle'. Ugyancsak ide tartozik szerintünk a *borda* szó is, mely a nyeregnek belső béléseit jelenti.

Borgo, **sobborgo** ,utca, vagy több ház összessége a város falán kívül, külváros'. — Noha e szó már a lingua romana rustica-ban is előfordul (Vegetius az ő hadászati munkájában: «Castellum parvum, quem *burgum* vocant»), még sem lehet kétségbe vonnunk germán eredetét, mert a latin nyelv semmi alkalmas etymonnal nem kínálkozik. A legrégebb germán alakok a gót *baürgs*- és az ófn. *burg*-ban maradtak reánk.

Boto ,mihaszna ember, ostoba'. — gót *bauths* ,csöndes, süket, néma'.

Bova több. *bove*, *bovo* több. *bovi* ,láncz, vaskötélék'. — Ducange szerint a latin *bojæ*-ből; ezzel szemben Diez az ófn. *bougá*-ra utal, mely ama vasgyűrűt jelenti, mely a kart fődő pánczél egyes részeit összekötötte.

Bottare, **buttare** ,dobni'. — kfn. *bôzen* ,lökní, ütni'. Nyilván való, hogy az idézett kfn. nem elégséges a szóban forgó olasz ige magyarázatára. Szükségképen a Grimm-féle törvény értelmében következtethető *bôten* alakhoz kell folyamodnunk, melyre a *bottone* ,gomb', *bimbó* is visszavezethető.

Bracco ,vizsla'. — ófn. *braccho*, kfn. *bracke*, ufn. *Bracke* azonos jelentéssel.

Bragia ,parázs'. — ószk. *brasa* ,izzó állapotban lenni', sv. *brasa* ,lángolni'.

Bramare ,erősen megkivánni vltm'. — ófn. *breman*, holl. *bremen*

,ordítani, kiáltani'. Hogy az ,ordítani, kiáltani' jelentés összefér az erős kívánságával, azt legjobban a frez. *bramer*-ből tűnik ki, mely az olasz *bramare* ige szakasztott mása és ugyancsak ,ordítás, kiáltás' értelemmel bír.

Brandello, brandone ,kisebb vagy nagyobb darab vmből'. — ófn. *bráto* hasonló jelentéssel. Az ófn. *t*-nek az olaszban *nd*, tehát egy rhinistikus alak felel meg, mely tüneménynyel bizonyos nyelvekben különösen a foghangok előtt találkozunk, míg más nyelvek, p. o. az angol, épen a dentalisok előtt szokták az orrhangokat kilököni. Talán nem tévedünk, ha az olasz *sbranare* ,darabokra tépni' igét is a *bráto* szóból származtatjuk.

Brandistocco ,szúrásra alkalmas támadó fegyver'. — Az olasz *brandire* igéből (l. a következő cikket) és a *stocco* főnévből, melyről az alább következő *stocco* cikkk nyújt felvilágosítást.

Brando ,kard'. — ófn. *brant*, ufn. *Brand* ,üszök, tűzvész'. Hogy az ,üszök' jelentésből ugyancsak kifejlődhetik a kard értelme (alkalmasint a kard felvillanása), arról a spanyol *tizon* ,kard' tanuskodik.

Briccone ,gazember'. — ófn. *breccho* ,törvényszegő'. Ugyanazon tővel találkozunk az ófn. *hüsbraccho* összetételben, mely olyan egyént jelent, ki valamely házat kirabolt. Ide tartozik természetesen a német *brechen* ige is és annak *Verbrecher* származéka.

Briga ,czivódás, kellemetlen ügy, zavargás'. — Diez beéri azzal, hogy az eddig megkísértett etymológiákat megezsfolja, anélkül, hogy az elvetett magyarázatok helyébe újat állítana. Műve negyedik kiadásához tudvalevőleg Scheler Ágost egy pótléket csatolt, melyben a szóban forgó olasz főnévnek oly magyarázatát találjuk, melybe teljesen belenyugodhatunk. Scheler ugyanis a gót *brikan*, ufn. *brechen* igéből hozza le az olasz *briga*-t. Hogy a ,zavargás, czivódás' fogalma könnyen fejlődhetik a töréséből, azt legvilágosabban a latin *fragor* mutatja, mely a *frangere*-ből származik.

Brindisi, vel. *brindese* ,felköszöntő'. — A német (ich) *bring dir's*, (ich) *bring dir's* (zu) felköszöntő szólásmódból, a mi még valóbbszínűvé válik, ha meggondoljuk, hogy a brindisi-t felkiáltáskép is használják, p. o. Cors. Torr. 1. 22. «Brindisi, amico mio, buon pro, compagno, s'udiva risonar di quà, di là.»

Brodo ,leves, lé'. — ófn. *brod*, ufn. *Brot*. Első tekintetre furcsáljuk, hogy egy szilárd halmazállapotú dolog egy csepfolyós tárgy jelölésére használtatik. De azonnal megszűnik a furcsaság, ha megtudjuk, hogy az olasznál *brodo* és *zuppa* eredetileg, sőt helylyel-közzel még most is, lébe mártott kenyeret jelent, a mi legjobban egy közkeletű szólásmódból tűnik ki, mely azt tartja: *se non è zuppa, è pan bagnato* ,az egyik eb, a másik kutya', egy a szoba a kemenczével'.

Brozza ,hólyag, kelés'. — ófn. *prôz*, kfn. *brôz* ,rügy'.

Bruno ,barna, sötét'. — ófn. *brûn*, ufn. *braun*.

Brusca ,tüskés kefe a lovak megvakarására'. — ófn. *burst*, *brusta* ,tüske, fésű' (v. ö. froz. *brosse*).

Bruzzaglia ,gyülevész nép, zavar, vegyülék'. — ófn. *burst*, *brusta* ,tüske, fésű' és általában ,valami össze-vissza kuszált'. Ezen utolsó jelentésből fejlődött egyrészt a froz. *broussailles* ,bokor, giz-gaz' értelemmel, másrészt pedig az olasz *bruzzaglia* ,csöcselék, gyülevész nép' jelentéssel.

Buco ,lyuk'. — ófn. *bûch*, kfn. *bûch*, ufn. *Bauch* ,has'. Az olasz szó jelentése arra enged következtetni, hogy a német *Bauch*-ot nem annyira kidomborodásnak fogták fel, hanem üregnek.

Burgravio ,vármegye, pörkölt'. — ufn. *Burggraf*.

Bussare ,ütni, kopogni'. A déli németországban elterjedt *buchsen* hasonjelentésű igéből. Ide tartozik alkalmasint az ang. *to box* is.

Camarlingo ,kamarás'. — ófn. *chamarlinc*, ufn. *Kämmerling*. A latin *camera* (görög *καμάρα*) átmegy a németbe, fölveszi az ősgermán *linc*, *ling* képzőt és ilyen germanizált alakjában visszatér a román-ságba.

Canto ,oldal, rész, sarok, szöglet'. — ófr. *kaed* (a melyben *ae = ā*) pótlónyújtással az eltűnt orrhang helyett; ószk. *kantr*, ufn. *Kante* ,él' Végül megjegyezzük, hogy a szó a germán nyelveken belül sem benszülött, hanem alkalmasint kelta eredetű.

Castaldo, **gastaldo** ,kezelő, háznagy'. — A longobardok nyelvén *gastaldius* vagy *gastaldio* az állami javak kezelőjét jelentette. Némelyek úgy vélekednek, hogy ezen hűbéries kifejezés egy összetételnek, t. i. a német *Gasthalter* szónak a származéka. Sokkal helyesebbnek tartjuk azonban azon véleményt, mely szavunkat a gót *gastaldan* ,vlmt szerezni' igéből hozza le, a melynek említett jelentésén kívül valószínűleg ,kezelni' értelme is lehetett.

Cazza ,vasedény'. — ófn. *chezi*, *kezi* ,konyhaedény', mely a német hangfejlődés szellemében egy régibb **chazi*-ra enged következtetni. A francia *casseroles* közvetítése folytán a *casseruola* szót is ideszámíthatni.

Chiappare ,megfogni, megcsípni'. — ófn. *klappa* ,kelepcze', mely egy *klappan* igére enged következtetni.

Chiazza ,rühös betegségben keletkező kerges seb'. — ufn. *klets* ,szennyes, piszkos' a *bekletzen* ,beszennyezni' igéből.

Chiglia ,hajógerincz'. — ófn. *kiol*, ufn. *Kiel*, a. j.

Chioccare ,vlkt elverni, elpáholni'. — ófn. *klochôn* ,ütni, verni'.

Cioncare ,mértéken fölül inni'. — kfn. és ufn. *schenken* ,bort, italt mérni'.

Chiurlo ,mihaszna ember'. — angsz. *ceorl* ,rusticus', ang. *churl*, ufn. *Kerl*, mely az ófn. *karl* ,ember, férj' szónak származéka.

Ciuffo ,üstök'. — Akad olyan is, ki az ufn. *Zopf* ,hajfonadék' szóra gondol; de azt hiszem közelebb járunk az igazsághoz, ha az olasz *ciuffo*-t a német *Schopf* ,üstök' főnévből származtatjuk, mely hangtani szempontból is sokkal inkább kielégítő.

Crampo ,görcs'. — ufn. *Krampf* ,görcs'.

Crusca ,korpa'. — Már Muratori is német eredetűnek tartotta e szót. A florenzei glossákban azt olvassuk: „Furfur = *crusc* vel *chliha*” (Kleie). V. ö. ezenkívül még a svájci *krüsch* és a sváb *grüsche* alakokat.

Cuffia ,fejkötő'. — ófn. *kuppa*, *kuppha* és valószínűleg **kupphja* mely a középlatin *cuphia*, *cofea* alakokat eredményezte. Habent sua fata vocabula! Itt is egy eredeti forrásához visszatért idegen szóval van dolgunk, a mennyiben az ófn. szó a latin *cuppa*-ra megy vissza, mely az olasz *coppa*-t nemzette. Szemmel tartván már most, hogy az ófn. *kuppa*, *kuppha*-t ufn. *Kopf*-nak elődje, a latin *coppa*-nak következő családfáját állíthatjuk fel:

Latin *coppa*
 olasz *coppa*, ófn. *kuppa*, *kuppha* = ufn. *Kopf*
 ol. *cuffia*.

Dardo ,dárda'. — angsz. *daradh*, *darodh*, ang. *dart*, ófn. *tart*, azonos jelentéssel.

Diga és **dicco** ,gát, hullámgát'. — holl. *dijk*, angsz. *dic*, ufn. *Deich*.

Drappo ,posztó, szövet'. — Tekintetbe véve, hogy a spanyol és portugall nyelvben szavunk a *trapo* alakot ölti, nem kételkedhetünk annak germán, sőt egyenesen német eredetén. És csakugyan egy XII. századbeli glossariumban egy *trabo* főnévvel találkozunk, mely alak és jelentés szempontjából (extrema pars vestimenti) egyaránt alkalmasnak kinálkozik az olasz szó magyarázatára.

Droga ,fűszer'. — holl. *droog* ,száraz', a mi azt mutatja, hogy a fűszereket eredetileg száraz vagy szárított árúknak nevezték.

Drudo ,szerető, kedves'. — ófn. *trüt*, *drüt* és *drüd*. Míg az ófel-németben a szó ,hú szeretőt' jelentett, addig az olaszban a kevésbé tisztességes szerető értelmét vette fel, mely már a kéjhölgygyel is azonosítható. Egy neme a neuzeti boszúállásnak, melylyel még több ízben fogunk találkozni.

Duna ,fővényhalom'. — holl. *duin*, angsz. *dün* azonos értelemmel. A philologiai lelkiismeretesség megkívánja, hogy megemlékezzünk azon lehetőségről, mely szerint e szó a francia *dune* közvetítésével került az olasz nyelvbe.

Elmo ,sisak'. — ófn. *helm*, ufn. *Helm*, mely az ófn. *helan*, ufn. *helen* ,eltakarni, beföldni, elrejtteni' igéből származik.

Elsa, elza ,a kard fogójának a kezet védő része'. — ófn. *helza* azonos jelentéssel.

Eribanno ,azok összesége, kik háború esetén hűbérurokat követni tartoztak'. — ófn. *heriban*, ufn. *Heerbann*.

Falbo ,halavány, sárga'. — ófn. *falo*, mely a *declinatio* folyamában a *falwer* alakot is ölti. A német *w* átmenetele az olasz *b*-be közönséges hangtani tűnemény a német nyelven belül is, hol p. o. a mai *Schwalbe* alakot egy ófn. *swalawa* előzte meg.

Falcare, diffalcare ,levonni, elkülöníteni'. — A latin *fax*-ból való leszármaztatás alak és jelentés szempontjából nehézségeket okoz. Sokkal természetesebb magyarázatot nyújt az ófn. *falgan*, melynek jelentése: ,megfosztani, elvonni'.

Falda ,karima, ráncz, bevágás (a hegyoldalban)'. — ufn. *Falte* ,ráncz'.

Faldistorio ,püspöki szék'. — ófn. *faltstuol* ,összehajtható, összehajtható szék'. Ezen német szónak köszöni eredetét a franczia *fauteuil* is.

Fango ,sár'. — gót *fani*, gen. *fanjis*; a gót *j*-nek olasz *g*-vé való átváltoztatását illetőleg v. ö. lat. *venio*, ol. *vengo*.

Federa ,vánkoshüvely'. — ófn. *fedara*, ufn. *Feder* ,toll'.

Feltro ,nemez'. — ófn. *filtz* vagy pedig még nagyobb valószínűséggel az angzs. *felt*-ből hasonló értelemmel. Hogy az *r*-nek hozzájárulása a *t*-hez az olasz nyelvben és valamennyi román nyelvben nem ritka tűnemény, arról az olyan példák tanuskodnak, mint: *Spalato-Spalatro*, *celeste-celestro*. Lásd a többi példát Diez összehasonlító nyelvtanában.

Ferlino-nak nevezték azon pénznemet, mely a denárnak negyed részét képezte. — angzs. *feordhling*. Egy megfelelő német alak **Vierling*-nek hangzanék.

Fiadone ,lepény'. — ófn. *flado* és *flada*, melyet a glossák ,placenta, torta, libum, favus' szavakkal fordítanak.

Fignolo ,a sejtiszövet néhány sejtjének gyuladása, mely fájdalmas kelést okoz'. — ufn. *F'inne* azonos jelentéssel.

Fio hűbért és azon összeget is jelentette, melyet a hűbéres hűbére után fizetett; ezen utóbbi jelentésében a szó azonban elavultnak tekinthető. A longobardok nyelvemlékeihez kell fordulnunk, ha az olasz *fio*-t helyesen akarjuk magyarázni. Ezen nép nyelvmaradványaiban ugyanis egy *faderfiu* ,atyai jószág' jelentésű szóra akadunk. Ezen összetétel második részének megfelel a gót *faihu*, ófn. *fihu*, ufn. *Vieh* ,barom, marha, jószág' értelemmel. Az idézett jelentéseket (v. ö. magy. *marha* = jószág) rokonértelmű szavaknak kell tekintenünk, különösen akkor, ha valamely nép műveltségének kezdetleges fokáról van szó. Kétséget nem szenved, hogy a longobard *fiu* nem csak az olasz *fio*-t, hanem a középlatini *fidum*-ot is nemzette, melynek *d* hangja csakis a hiatus kikerülésére szol-

gál. Mai napság szavunk leginkább a *pagare il fio* szólásmódban használatos, melynek értelme: valaminek megadni az árát.

Fodero ,bélés, hüvely'. — gót *fōdr*, ófn. *fuotar*, ufn. *Futter* azonos jelentéssel.

Forbire ,tisztítani, csiszolni'. — ófn. *furban*, melynek jelentései: tisztítani, szárítani, csiszolni.

Fornire-t sokan a latin *furnus*-ból származtatták. De nyilvánvaló, hogy ebből soha sem sikerülend az olasz ige jelentését kellően megmagyaráznunk. Számba véve a prov. *formir*, *furmir* és *fromir* alakokat, aligha tévedünk, ha az olasz szónak, mely ,befejezni, valamivel ellátni, szállítani' jelentésű, az ófn. *frumjan*-ban keressük elődjét, mely ,befejezni, elvégezni, előmozdítani' értelemmel bír.

Fram ,régí germán fegyver, mely szúrásra és vágásra egyaránt szolgált'. A szóval már Tacitusban is találkozunk, de ő s germán alakja ismeretlen. Valószínű, hogy a *fram*- és *bram*-tőt tartalmazza, melynek alapjelentése a ,szúrás' lehetett, legalább ezt vallja az ufn. *Bremse* ,bögyöly', mely ugyanazon tő származéka.

Franco ,frank nemzetségbeli; szabad, nyílt'. — Grimm Jakab véleménye szerint a frank törzs neve már származott szó, még pedig a gót *freis*, ófn. *frī*, ufn. *frei* melléknévből, a mit a német *frank und frei* szólásmód is bizonyítani látszik, mely két rokonértelmű szót tartalmaz.

Freccia ,nyíl'. — holl. *flits*, kfn. *vliz* és egyes délnémet tájszólásokban *flitsch* azonos jelentéssel.

Fresco ,friss'. — ófn. *frisc*, ufn. *frisch*.

Frignare ,sírni, ríni'. — Alapul véve az oly gyakori *l-r* hangváltozást, okvetlenül a német *flennen* ,rñni' igére kell gondolnunk, mely angol tájszólásokban a *frine* alakban is előfordul.

Gabella ,adó, illeték, vám'. — angzs. *gaful*, *gajol*, ang. *gavel* hasonló jelentéssel, az angzs. *gifan* = ufn. *geben* igéből. Az angolszászból magyarázódik minden nagyobb nehézség nélkül a középlatin *gabulum gabulum* is.

Gaggio ,zálog, biztosíték'. — Egyike azon jogtudományi kifejezéseknek, melyek a régi germán törvénykezésből kerültek az olaszba. A kezdő mássalhangzó világosan mutatja, hogy szavunk nem származhatik a latin *vas*, *vadis*-ből, hanem igenis a gót ,fogadás' jelentésű *radi*-ből, mely ,foglalo, zálog' értelemmel is bír és a *vadjabōkos* ,záloglevél' összetételben is előfordul.

Gajo ,vidám'. — Már Muratori is germán eredetűnek tartotta e szót és egészen helyesen az ófn. *gāhi*, ufn. *jāhe* melléknévből származtatta, melynek ,hirtelenkedő, gyors, meredek' jelentését alkalmasint az általánosabb ,gyors, élénk' jelentés előzte meg.

Galoppare ,vágatni'. — A gót *hlaupan* igéből, mely valószínűen a *ga* igekötővel **gahlaupan* alakban is használatos volt. Hogy eme föltevés épenséggel nem túlságosan merész, arról leginkább az ófn. *gahlau-fan* ,szaladni' ige tesz tanubizonyságot.

I. **Garbo** ,illem, módos viselet; czifraság a festészetben'. — ófn. *garawi*, *garwi* ,czifraság, dísz' és *garawan* (v. ö. olasz *garbare*) ,ékesíteni, díszíteni'. Az utóbbi az ufn.-ben a már többször említett *w-b* hangváltozáson ment keresztül és az ufn. *gerben* alakot eredményezte, melynek jelentése azonban lényeges megszorítást szenvedett, a mennyiben az általános ,díszíteni' értelem a bőr csinosításának, ,cserzés'-ének értelmébe ment át.

II. **Garbo** ,éles, csípős' különösen borról és gyümölcsről használva. — ófn. *harw*, ufn. *herb*, mely az osztrák és tiroli tájszólásokban *harb* alakban kerül elő.

Gazza, **gazzera** ,szarka'. — ófn. *agalstra*, ufn. *Elster*.

***Gecchire**. Ezen egyszerű ige az összetett *aggecchirsi*-ből vonható el, mely ,magát megalázni' jelentéssel bír. — ófn. *jehan* ,mondani, elismerni, bevallani'; kfn. *jehen* ,magát megadni'. Ez utóbbi jelentésből fejlődhetett a ,magát megalázni' értelem. A német philológiából tudjuk, hogy ugyanezen igéből származik az ufn. *Beichte* ,gyónás' is; a *jehan* ugyanis *jehan*-ná keményült és így az ófn. *bigiht*-et eredményezte, melynek jelentése ,a bűnököt bevallani'; v. ö. ófroz. *jehir ses pechies* azonos értelemmel.

Geldra ,sokaság, tömeg, csőcselék'. — angsz. *gild*, an. *gilde*, ufn. *Gilde* ,egylet, szövetkezet'. Az angsz. *gild*-ből származott a középlatin *gelda*, mely ismét az olasz *geldra*-t nemzette. Az *r* mássalhangzó szerepére nézve a *d* vagy *t* után v. ö. a feltro cikket.

Gherminella ,csalás, ravaszság'. — ófn. *garminôt*, *kerminôt* ,car-men, incantamentum'. Az idézett latin értelemről kitűnik, hogy az ófn. szó holmi bűvös-bajos ráolvasást jelentett, a melyből aztán nagyon könnyen a csalás és ravaszság jelentése fejlődhetett, vagy már a német nyelvben vagy pedig csak később az olasz nyelven belül.

Ghermire, **gremire** ,megragadni'. — ófn. *krimman* hasonló értelemmel.

Gherone. E szó a czímertanban háromszöget jelent; a szabók pedig a ruhák ékalkú részét értik rajta. — ófn. *gêro* ,lándzsa'. Az olasz alak jobb megértése végett tekintettel kell lennünk az ófn. főnév egyes esetvégzeteire is, különösen pedig a tárgyesetre, mely a román nyelvekben is oly fontos szerepet játszik; ez esetnek az alakja ugyanis *gêrun*, mely az olasz szóra már teljes világot vet.

Ghibellino ,a császárpárti olaszok neve a középkorban'. A leginkább elterjedt vélemény az, hogy ezen pártelnevezés *Waiblin*-

gen várától, a Hohenstaufok ősfészkrétől vette eredetét. Az etymológiának hangtani tekintetből semmi kifogása sem lehet ezen föltevés ellen.

Ghiera ,nyíl vagy hajító dárda'. — ófn. *gër* ,hajító dárda'.

Giallo ,sárga'. — ófn. *gelo*, ufn. *gelb* a. j.

Giardino ,kert'. — ófn. *garto* a. j.; gen. és dat. *gartin*. Lehetéges azonban, hogy az ino végzet már olasz földön termett, akkor természetesen szavunk az ófn. *gart gard* ,kerítés', ,sövény' szóra vezető vissz.

Giga ,régli olasz vonós hangszer'. — kfn. *gige*, ufn. *Geige* ,hegedű'.

Giulivo ,vidám'. — E szó nem a latin *jovialis*-ből származik, hanem az ószk. *jol*-ból, mely egy karácsony táján megült ünnepet jelentett. A svéd nyelvben *jul* csakugyan a karácsonnyal egyértelmű. Tekintetbe kell vennünk a gót *jiuleis*-t is, mely egy gót naptártöröredékben található, hol a november hó régi nevekép szerepel.

Goffo ,ostoba, sületlen, ügyetlen, kontár'. — baj. *goff* ,együgyű, bamba'. Szemügygyel tartva továbbá azon körülményt, hogy a longobardok nyelve vajmi közel rokona volt a régi bajor nyelvjárásnak, koránsem kockáztatunk túlságosan merész állítást, ha azt hisszük, hogy a *goff* szó a longobard nyelvkinésnek is alkotó része volt.

Gonfalone ,zászló'. — ófn. *gundfano*, mely alkotó részeire szétbontva (*gundja* ,harcz' és *fano* ,kendő') harczy lobogót jelentett.

Gramo ,bús, szomorú'; v. ő. a ritkán használt *gramare* ,búsítani'. — ófn. *gram* ,haragos', ófn. *gramjan* ,izgatni'.

Grampa ,rampa ,karom, köröm'. — ófn. *kramph* ,hajlított, görbe'; v. ő. az osztrák nyelvjárásokban gyakran előforduló *krampel* szót, mely értelmére nézve az olaszszal teljesen azonos.

Grappa ,két végén meghajlított vasrudacska, mely az épületkövek összetartására szolgál'. — ófn. *krapfo* ,kajmó'. Ugyancsak ezen szóból származnak *grappo*, *grappare* és végül *grappolo* is, mely a szőlőfürtnek azon kocsányait jelenti, melyeken az egyes szemek függnek.

Grattare ,vakarni'. — ófn. *chrazon*, **chraton*, ufn. *kratzen*. Innen származik *grattugia* ,reszelő' és még több összetétel.

Greppia ,jászol'. — ófn. *krippa*, *krippea*, uf. *Krippe* a. j.

Gretto ,fukar, fősvény'. — ófn. *grit* ,kapzsiság', továbbá *gritec* ,fukar, kapzsi, fősvény'.

(Di)-grignare ,csikorgatni'. — ófn. *grinjan*, angasz. *grinian*, ufn. *greinen* rokon jelentéssel.

Grimo ,ránzcos'. — ófn. *grim*, melynek az ufn. *grimmig* ,haragos' felel meg. Nagyon valószínű, hogy a német szó eredetileg a homlok ránzbaszedését jelentette, a miből azután a haragosság fogalma fejlődött.

Grinta ,rosszkedvű, rosszakaratú, szeszélyes és kiállhatatlan ember

arczkifejezése'. — Az olasz szó magyarázatára legalkalmasabb az ófn. *grimmido*, mely zsarnokságot és visszatetsző, durva bánásmódot jelent.

Grinza, grinzo ,ránéz a homlokon'; **grinzoso** ,ránézbaszedett, ránézős'. — ófn. *grimmisôn* ,megharagudni'. A jelentésre vonatkozólag v. ö. a *grimo* cikket.

Griso, grigio ,szürke, ősz'. — kfn. *gris, grise* ,agg, őszabesorult'. Ezen kfn. alakból fejlődött a középlatin *griseus* is.

Gropo, gruppo, groppa ,az állatok, de különösen a teherhordó állatok háta'. — ófn. *kropf*, őszk. *kryppa* ,kidudorodás, púp'. Ugyanezen tő foglaltatik az ófn. *crupel*, úfn. *Krippel* ,nyomorék' szóban is.

Gruzzo, gruzzolo ,rakás, halmaz'. — svájci *grüetz* ,felhalmozott lim-lom.

Guadagnare ,nyerni', **guadagno** ,nyeremény, haszon'. — ófn. *weidanôn* vagy a mint Wackernagel olvassa e szót: *waidanjan* ,vadászni, legeltetni'. Ezen jelentést alkalmasint a földművelésre is alkalmazták, a miről az ófröc. *gaaigner* ,a földet művelni' tanúskodik, míg végre a földművelés eredményét, hasznát jelentette.

Guado ,isatis tinctoria' (növénynév). — ófn. *weit*, angsz. *wād*, ufn. *Waid* azonos értelemmel.

Guai ,jaj' (interj.), **guajo** ,baj'. — ófn. *wê*, ufn. *wehe, weh'*, *das Weh*.

Gualcare ,sodorni, nyújtani, gyúrni'. — ófn. *walchan*, ufn. *walcken* azonos jelentéssel.

Gualcire ,összegyűrni'. — ófn. *walzjan*, ufn. *wälzen* ,hengeríteni'.

Gualdana oly fegyveres csapatot jelent, melynek feladata lesbe állni. Schmeller véleménye szerint ezen Dante műveiben is (Inferno 22. 5.) előforduló szó a kfn. *woldan*-ból származnék, melyet a nevezett philologus ,Kriegssturm'-val fordít, p. o. ezen szólásmódban *einen woldan riten*. Azt hisszük azonban, hogy a német *waldein* ,az erdő belsejébe, belseje felé' helyhatározó sokkal jobb magyarázatot nyújt. Ezen helyhatározót alkalmasint nagyon gyakran parancs-szó gyanánt használták, melylyel a fegyveres csapat számára megjelölték a követendő irányt,

Guancia ,arc, orca'. — ófn. *wanga, wanka*; fel kell tennünk azonban, hogy az imént idézett alakokat egy eredetibb **wankja* előzte meg, mert csak egy ilyen *j*-és alak magyarázná kielégítőleg az olasz *guancia* *i*-jét.

Guanto ,keztyű'. — A középlatinág különböző irataiban gyakran találkozunk ugyanezen szónak *wantus* alakjával. Beda Venerabilis ilyenképp emlékszik meg róla: *tegumenta manuum. quæ Galli wantos i. e. chirothekas vocant*. Ezen idézetből az tűnik ki, hogy Beda e szót gall, tehát kelta eredetűnek tartja. Ez azonban nem ingatja meg germán származásába vetett hitünket, különösen ha nem tévesztjük szem elől,

hogy a középkori írók gyakran tévesztik össze a gall és germán szavakat és intézményeket. — ószk. *vōttr* hasonló jelentéssel; ezen alakban egy eredetibb *n* a reá következő *t*-hez hasonúlt.

Guaragno ,mén, harci ló'. — óan. *wrēnja*, ófn. *reinneo*. Az idézett német alakok egy középlatin *warania*-t eredményeztek, mely a *wrēnja*-nak eredetibb alakjának tekintendő, és mely az olasz **guaragno**-nak közvetlen elődje.

Guardare ,nézni, szemlélni'. — ófn. *wartēn* ,figyelni, őrködni, felügyelni, vlmnek gondját viselni'. Az olasz szónak eredetibb, mondhatnám germánabb jelentését megtaláljuk még a *guardare le pecore* szólásmódban. Az olasz **guardia** ,őr, őrség' alkalmasint nem olasz továbbképzése a germán tőnek, hanem közvetlenül a gót *wardja*-ból származik, mely értelmére nézve a **guardia**-val teljesen megegyezik.

Guarentire, garentire, guarantire, garantire ,jótállani, kezeskedni'. — ófn. *wērēn* ,kezeskedni, jótállani'.

Guarire ,gyógyulni, gyógyítani'. — gót *varjan*, ófn. *werjan*, ufn. *wehren* ,megvédeni, vlmely bajnak elejét venni, óvni'.

Guarnire, guernire ,vlmvel ellátni, felszerelni, megerősíteni'. — ófn. *warnon*, ufn. *warnen*. Az újfelnémet igének mai ,inteni, óvni' jelentése valószínűleg a ,megerősíteni' érteleméből fejlődött.

Guatare ,nézni, figyelni, szemügyre venni, bámolni'. — ófn. *wak-tēn* ,őrködni, felügyelni, nézni'.

Guattero ,konyhapeszér, kukta'. — kfn. *wataere* ,vízben lubiczkoló, gázló' a kfn. *waten* ,vízben, moosárban gázolni, lubiczkolni' igéből.

Guelfo a középkorban a pápai párthívek neve szemben a gibelínekkal, kik a császár ügyét védték. — kfn. *welf* hasonló jelentéssel.

Guercio ,kancsal'. — ófn. *twer*, *dwerch* ,ferde, görbe'.

Guerra ,háború, harcz'. — ófn. *werra* azonos értelemmel. Ezen ófn. szó ugyan nem képezi többé alkotó részét a mai németiségnek, de megvan az angol nyelvben (*war* ,háború'), és a német *wirren*, *verwirren* ,összezavarni' igében hasonlóképen az ófn. *werra* tövére akadunk. A német ige jelentéséből kiviláglik, hogy az olasz **guerra** eredetileg nem a hadi tudomány szabályai szerint való harczolást jelölte, hanem inkább az ellenséges felek rendetlen, zűrzavaros összetűzését. Míg tehát a germán hódítók az ádáz és rendezetlen tusa kifejezésével gazdagították az elnyomott olaszországi népek szókincsét, addig ez utóbbiak sem maradtak sanyargatóik adósai, a mennyiben a *Kampf* ,harcz' szóval adták vissza a kölcsönt, mely tudvalevőleg a latin *campus*-ból származik és ellentétben a **guerra**-val a szabályozott harczolási módot jelenti.

Gujó ,bagoly'. — ófn. *hūf*, *huwo* azonos jelentéssel. A német *h*-nak olasz *g*-be való átmenetelét illetőleg v. ö. a II. **garbo** cikket.

Guidare ,vezetni'. — A leginkább elfogadható szófejtésnek azt

kell tartanunk, mely ezen kétségtelenül germán eredetű szót a gót *vitan*-ból származtatja, melynek jelentései: vlmre ügyelni, figyelni, órködni, megvédeni. Az utolsó két jelentés legalkalmasabb arra, hogy belőle az olasz szó értelmét kellően megmagyarázzuk.

Guidalesco ,a lónak vagy egyéb teherhordó állatnak testén keletkező seb vagy kelés, mely leginkább a nyereg dörzsölésétől származik'. — ufn. *Widerriss* hasonló jelentéssel.

Guiderdone ,dij, jutalom, bér'. — ófn. *widarlôn*, melyet a régi okmányok ,recompensatio'-val fordítanak. Az imént idézett ófn. alak már a középlatinságban is lényeges változást szenvedett, a mennyiben a *widerdonum* alakot öltötte. Itt is a népies etymológiának egy érdekes példájával van dolgunk, mert a *widerdonum*-beli *donum* nem egyéb, mint a *widarlôn* második részének, a *lôn* = ufn. *Lohn* szónak latin fordítása, míg az első rész majdnem változatlanul ment át a középlatinságba és onnan a szokásos *w* — *gu* hangváltozással az olasz nyelvbe.

Guindare és **ghindare** ,felcsavarni, tekergetni'. — ófn. *windan*, ufn. *winden* ,csavarni, tekerni'. Ugyancsak a német *winden*-re megy vissza az ol. **guindolo** is, mely ,fonalgombolyító'-t jelent.

Guisa ,mód'. — ófn. *wis*, angsz. *wisa*, kfn. *wise*, ufn. *Weise* ,mód'.

Guizzare a halak rohamos úszását, valamint azoknak a vízből a víz felszíne fölé való jövetelét jelenti.

Egyes felnémet nyelvjárásokban *witsen*, *witschen* hasonló értelemmel.

Inglese ,angol'. — ang. *english*.

Inzafardare, **inzavardare** ,vlmt beszennyezni, bemoeskolni'. — ófn. *gifarwit gi-farit* (ufn. *gefärbt*), színezett'. V. ö. frcz. *fard* ,arozfesték'.

Issare ,emelni, felhúzni'. — svéd *hissa*, vagy még nagyobb valószínűséggel az an. *hissen* hasonló jelentésű igéből.

Izza ,harag, indulat'. — ófn. *hiza*, ufn. *Hitze* ,forróság'.

Lacca ,mélyen fekvő hely, part'. Más szótárírók szerint ,mélyedés, horpadás a talajban'. — ófn. *lahha* ,pocsolya'.

Laido ,utálatos, ronda, csúf'. — ófn. *leid*, mely ,gyűlöletes, utálatos' jelentésű volt, melynek értelme a mai *leidig*-ben azonban egy kissé enyhült, a mennyiben jelenleg csak ,bosszantó, úntató' jelentéssel bír p. o. Goethe ismeretes mondásában: Ein politisch Lied, ein *leidig* Lied.

Landra ,kéchölgy, rima'. — Meg kell jegyeznünk, hogy ezen szó a *slandra* alakban is előfordul és ezt kell tekintenünk az eredetibb formának. Kfn. *lenderen*, ufn. *schlendern* ,kóborolni, csavarogni'. Nem lehetetlen, hogy ugyanazon töre megy vissza az olasz ,*malandrino*' ,útonálló, haramia' is, mely illetéknép a *mal* és **landrino* elemekből volna összetéve.

Langravio ,tartománygróf'. — ufn. *Landgraf* azonos értelemmel.

Lanzicheneco a Miksa császár szervezte német gyalogságot jelentette. — ufn. *Landsknecht*.

Lasca ,édes vízi hal'. — ófn. *asco*, kfn. *usche* ,folyó vizekben élő halnem'. Itt ugyanis azzal a tüneményvel találkozunk, mely az olaszban különben nem ritka, hogy a szót megelőző névelő l'*asca* a szóval magával egybeolvadt.

Lasso, **lassare**, **allassare**, **allazzare** ,fáradt', ,kifárasztani'. — gót *latjan*, ófn. *lezjan*; mind a két igealak a gót *lats*, ófn. *laz* ,fáradt' melléknévre vezetendő vissza.

Lasto tengerészeti műszó, mely egy két tonnányi súlyt jelent. Mindenki azonnal ráismer az ufn. *Last* főnévre.

Latta ,ónnal fedett vékony vaslemez', vagy általában ,mindenféle lemez, pléh'. — ófn. *latta*, ufn. *Latte* ,lemez'.

Leccare ,nyalni'. — ófn. *lecchôn* azonos jelentéssel.

Lesina ,ár'. — ófn. *alansa* mely egy régibb **alansna* alaknak metathesise, mely különben a svájci *alansme* formában megőrizte régibb hangállományát. A középlatinságban a szó *alesna*-nak hangzik. Nem lesz érdektelen Ménage ítéletét az olasz *lesineria* szó eredetéről idemel-
lékelni. «*Lésine, du livre italien, intitulé: ,della famosissima compagnia della lesina' lequel contient divers moyens de ménage. L'auteur de ce livre qui est un nommé Vialardi, feint que cette compagnie fut ainsi appelée, di certi taccagnoni, i quali per miseria ed avarizia si mettevano insino a rattacconare le scarpette e le pianne con le loro proprie mani per non ispendere. E perchè tal mestier del rattacconare non si può fare senza lesina, anzi è loro strumento principale, presono questo nome della Lesina.*»

Lesto ,ügyes, fürge, gyors'. — gót *listeigs*, ófn. *listig*, mely még nem fejtette ki mai ,ravasz' jelentését, hanem egyszerűen ,mesterséges, ügyes' értelemmel bírt. Ide sorolandók tövüknél fogva *allestare* és *allestire* ,felszerelni' igék is.

Lisca ,szálka'. — ófn. *lisca* ,a hal szálkája'.

Lista ,lajstrom'. — ófr. *lieta*, kfn. *liste*, ufn. *Leiste* ,lécz'. Hogy a ,lajstrom' jelentés csak későbbben fejlődött ki, arról akármilyen olasz szótárból győződhetünk meg, mert az elősorolt jelentések sorában a ,vonal, vlmnek hosszú darabja, lécz' foglalja el az első helyet.

Loche (tengerészeti műszó) ,eszköz a hajó gyorsaságának megállapítására'. — ang. *log*, ufn. *Log* azonos jelentéssel.

Loffo ,bágyadt, elgyengült'. — ófn. *slaph slaf* ,lankadt, gyenge', ufn. *schlaff*, továbbá ófn. *arslaffan*, ufn. *erschlaffen* ,elbágyadni'.

Loggia ,erkélyszerű épületrész, csarnok'. — ót^u. *lauba* vagy inkább

egy gyanítható **laubja* alakból, mely a középlatin *laubia* szót nemzette. A nyelvjárásokban még régibb formákra is akadunk, p. o. a lomb. és piem. *lobia* és a velencei *lubion*, mely a színházi karzatot jelenti. A német kertészeti fogalom (*Laube* = lugas) a monumentalis épületekben bővelkedő olasz földön úgyszólván megdermedt, a mennyiben az épületnek egy alkotó részét jelentette és jelenti még mai nap is.

Lonza, a marhának fejétől és lábától a bőrön megmaradó zsír-állomány'. — ófn. *luntussa* ,zsiradék'.

Lonzo, bágyadt, rest, lankadt'. — bajor *lunzet* ,aluszékony'.

Lotto, sorsjegy, sors'. — gót *hlauts*, ószk. *hlutz*, ófn. *hlöz*, ufn. *Los* azonos jelentéssel.

Luffomastro, főudvarmester'. — ufn. *Hofmeister* azonos értelemmel.

Luoja nyelvjárásokban *lojola*, *lujola* ,szikra'. — E szónak már régebben ismerték fel germán eredetét; v. ö. kfn. és ufn. *lohe*, *Lohe*, ószk. *lōgi* ,láng, szikra'.

Macca, nagy mennyiség vimből, bőség'. — ófn. *manac*, *manag*, kfn. *manc*, *manch*, ufn. *manch* ,sok' v. ö. gót *managei*, ufn. *Menge*, tömeg'. Ide való természetesen az a *macca* szólásmód is, melynek eredeti jelentése ,bőségesen' lehetett, mely azonban az újabb olaszságban a ,potyára' értelmet nyerte, p. o. *mangiare*, bere, *viaggiare* a *macca* ,potyára enni, inni és utazni'.

Magone, a madarak gyomra'. — ófn. *mago*, ufn. *Magen* ,gyomor'.

Manigoldo, bakó, hóhér'. — Muratori sejtette ugyan a szónak germán eredetét a nélkül, hogy helyes magyarázatát adhatta volna. Ugyanazon szóval van dolgunk, mely mint tulajdonnév is nagyon sűrűn fordul elő a régibb *manogalt*, *managolt* és mai *Mangold* alakban. Grimm szerint az összetétel első része az ófn. *menni* eredetibb **manni* ,nyakláncz'. A második *galt*, *golt*, *gold* részt pedig hajlandó már az olasz szó alakjának visszahatásából magyarázni, a mennyiben a gyanítható német alak alkalmasint *manowalt* lehetett és ilyenképen azt jelentette, ki a nyaklánczot, a kötelet kezeli.

Marca, határ, ellenőrző jegy'. — gót *marka* ,határ', ófn. *marcha* ,határon fekvő terület'. — Ide tartoznak *marcare* ,jelölni'; *marchese* és *margravio* ,örgróf'; v. ö. ufn. *Markgraf*.

Margravio, ögróf'. — ufn. *Markgraf* a. j.

Mariscalco, *maliscalco*, *maniscalco*. — ófn. *marahscalc* ,lovász-mester' (*marah* ,ló' és *scalc* ,szolga'). Ismeretes dolog, hogy ezen oly szerény foglalkozást jelentő szó a századok folyamában magas polczra vergődött, mert Franciaország legelső katonai méltóságát jelenti még mai napság is. Érdekes megfigyelnünk az alaki különbséget, mely a jelen czikk élén álló szót az ugyancsak olasz *maresciallo*-tól elválasztja. Ez

utóbbi ugyanis szintén német eredetű ugyan, de nem a német révén, hanem a francia útján (*maréchal*) került az olasz nyelvbe.

Mattone ,tégla'. — ufn. *Matz*, *Matte*, mely a sajkészítésre szolgáló mintaalakot jelenti. Ezen leszármaztatás első tekintetre furcsának tetszik, ha a megjelölt tárgyak különböző anyagát vesszük tekintetbe, azonban természetesnek fogjuk tartani, ha szem elől nem tévesztjük a két tárgy alakjának hasonló voltát. V. ö. ufn. *Käseziegel*.

Melma ,iszap'. — ófn. *melm*, gót *malma* ,por'.

Mignotta ,rima, kéjhölgy'; voltaképen romagnai tájszó, mely az irodalmi nyelvben is polgárjogot nyert. — ófn. *minneōn* ,szeretni', vagy talán közvetlenül az ófn. *minnja*, *minna* ,szerelem, érzéki szerelem' szóból.

Milza ,lép'. — ófn. *milzi* azonos jelentéssel.

Mondualdo, **manovaldo** ,gyám'. — Középletin *mundualdus*, mely a long. *munduald*-ból származik. 'Munduald'-nak nevezik ugyanis a longobard törvények azt, ki gyámi hatalommal kezeli vlkinek vagyontát. A gyámság jelölésére a *mund* szó szolgált (v. ö. ufn. *Vormund*, *Mündel*), melyhez még a *walt* ,kezelő' szó járult. Ez utóbbi is átment a mai németiségbe; v. ö. *verwalten*, *Verwalter*, *Rechtsanwalt* stb., stb.

Morfire ,falni, mohón enni'. — kfn. *murpfen*, holl. *morfen* hasonló jelentéssel.

Muffare a **camuffare** összetételben, mely **capo** és **muffare** alkotó részeire bontható és ,álöltözetbe burkolózni' jelentéssel bír. — ufn. *Muff*, mely visszamegy a kfn. *mou*, *mouwe* ,valamely ruhadarabnak uja' szóra.

Muffa ,penész', **muffare** ,penész szagúnak lenni'. — hol. *muf* ,penész szagú' és kfn. *muff* ,penész'.

Nastro ,szalag'. — ófn. *nestila*, ufn. *Nestel*. Ezen szómagyarázat még nagyobb bizonyosságúvá lesz, ha tekintetbe vesszük a **nastola** alakot, melyet az irodalmi nyelv szava a comói nyelvjárásban ölt.

Naverare ,vkít nyárrsal megszúrni', **navera** ,seb'. — Diez szerint, ki a **navera** főnevet nem ismerte, az ige az ófn. *nabagêr* ,fúró' szóból származnék. Gaston Paris azonban az ófn. *narwa*, kfn. *narwe*, ufn. *Narbe* ,behegedt seb, sebhely' főnévből magyarázza a két olasz szót. Az idézett német alak ugyanis első sorban egy *narva*-t nemzett, melyből később metathesis útján **navera** keletkezett.

Niffa, **niffo** ,a ragadozó madarak csőrének vastag része'. — angsz. ang. holl. *neb*, an. *nibbe*, *nif* hasonló értelemmel.

Nocca ,a kéz és láb ujjainak porczikái'. — kfn. *knoche*, ufn. *Knochen* ,csont'. Hogy az olasz szóban hiányzik a németnek kezdő mássalhangzója, azon nem kell csodálkoznunk, mert a *kn* mássalhangzó-csoport kiejtése az olaszban majdnem a lehetetlenségek közé tartozik. Hiszen

már a latin nyelv is a sokkal lágyabb *gn* csoport kezdő *g*-jét is elejtette a *natura* **gnatura*, *notus* **gnotus* (v. ö. *ignotus*) szavakban.

Nusca ,nyakláncz, ékszer'. — ófn. *nusca*, kfn. *nusche*, középlatin *nusca*, *nosca* ,csat'. V. ö. még az ófr. *nosche* szót azonos jelentéssel.

Onire, *onta* ,gyalázni, gyalázat'. — gót *haunjan*, ófn. *hōnjan*, ufn. *hōhnen* ,gúnyolni'. Az *onta* főnév nem olasz földön termett képzés, hanem egyszerű átvétele a gót *haunitha*, ófn. *hōnida* ,gúny, gyalázat' szónak.

Orca, *urca* Livorno táján és egyébütt így neveznek egy holland teherszállító hajót. — ófn. *holcho*, ang. holl. *hulk* ,hajó'.

Orgoglio ,büszkeség, gőg, dölly'. — Egy majdnem biztossággal következtethető ófn. **urguoli*-ből, mely az ófn. *urguol* származéka és melyet Graff 'Althochdeutscher Sprachschatz' című nagy művében ,in-signis'-vel fordít. A ,jeles, kiváló' fogalomnak ,büszke, gőgös'-be való átmenetele semmi jelentéstani nehézséggel sem jár.

Oribandolo ,öv'. — ófn. *ortband*, mely azon fémszalagot jelentette, a mely a kard hüvelyének alsó végét (ófn. *ort*) díszítette.

Orza ,a hajó általfájának bal végén megerősített kötél'. — Az *andare* a *orza* tengerészeti szólásmódból kitűnik, hogy szavunk eredeti jelentése ,balra, bal oldal' lehetett. Két német nyelvjárásban akadunk oly alakra, melyből az olasz szót helyesen megmagyarázhatjuk, t. i. a holl. *lurts* és a *lurz* szavakban, melynek értelme ,bal oldal'. A szókezdő *l*-et az olasz ember, mint sok egyéb példában, úgy itt is, névelőnek tartotta és a szó hangtestétől külön választotta.

Otta ezen szólásmódban a *otta* időt vagy órát jelent. Tekintetbe veendő a régi *allotta*, *tallotta*, *moltotta* összetételek is. — gót *uht* ,alkalmas, kedvező időpont', ófn. *uohta*, mely azonos jelentés mellett alakilag még jobban megközelíti az olasz szót.

Pacco ,pak, csomag'. — Kétséget sem szenved ugyan, hogy e szó sem latin, sem germán, hanem alkalmasint kelta eredetű, de másrészt bizonyos az is, hogy vagy a holl. *pak*, vagy pedig az angol *pack* révén került az olaszszágba.

Palco, *balco*, *balcone* ,páholy, erkély'. — ófn. *balcho*, *palcho*, ufn. *Balken* ,gerenda'.

Palla, *balla*; *pallone*, *ballone* ,labda, golyó'. — ófn. *balla*, *palla* ,gömb, golyó'. Akadtak ugyan olyan nyelvészek is, kik a szónak görög eredetét vitatták (v. ö. gör. *βάλλειν*), de a *b*- és *p*-s alakok váltakozása és ez utóbbiak sűrűbb használata határozottan germán, még pedig felnémet eredetre vall.

Pécchero. Az olasz ,pohár' jelentésű *bicchiere* mellett a jelen czikk élén álló alakkal is találkozunk, mely kezdő mássalhangzójánál és hangsúlyánál fogva kétségtelenül a német *Becher* szóra utal (ófn.

pehhar), mely ismét a hanyatló latinságban előforduló *bicarium*, *baccarius* és *baccarium* alakokra vezethető vissza.

Poltro, **poltrone** ,rest, lusta, henyélő'. — ófn. *polstar*, *bolstar*, ufn. *Polster* ,vánkos'. Hogy a jelentés eltérése nem okoz nehézséget, azt leginkább a frcz. *lodier* mutatja, mely paplant és henyélő, lustálkodó embert jelent.

Predella ,apró deszka a lábak pihentetésére, zsámoly'. — ófn. *pret*, *prett*, *pretil*, ufn. *Brett* ,deszka'.

Rada ,rév, révpart'. — ószk. *reida* ,hajók fölszerelése'. Jelentésére nézve azonban közelebb áll az olasz szóhoz a holl. *reede* és a kfn. *rade*,*rév*'.

Raffare, **arraffare** ,erőszakkal elvinni, elragadni'. — kfn. *reffen*, ufn. *raffen*, az ilyen összetételekben, mint *sich zusammenraffen*, *sich aufraffen*, *wegraffen*, p. o. *der Tod hat ihn hinweggerafft*.

Raffio ,fogakkal ellátott vasszerszám'. — ufn. *Raffel* hasonló jelentéssel.

Ranco ,görbelábú, csámpás járású'. — Ezen olasz melléknév a német *rank* töre megy vissza, melylyel az ufn. *verrenken* ,kificzamítani' igében és a *Verrenkung* főnévben találkozunk.

Randa ,vlnnek vége vagy széle'. — Dante ezen helyében: «*quivi fermammo i piedi a randa a randa*» annyit jelent, mint ,vlnnek a széléhez nagyon közel'. Nem nehéz kitalálni, hogy a német *Rand* ,vlnnek széle' szóval van dolgunk.

Randello ,rövid ívalakban meghajtott bot, mely a teher megerősítését eszközölő kötelek összeszorítására szolgál'. — ufn. *Rädel*, *Reitel* hasonló jelentéssel. A német szó, mint már egy előbbi példában láttuk, a foghang előtt egy orrhanggal bővült az olasz nyelvbe való átmene-telekor.

Rappa nem a lovaknak egy ismeretes betegsége, hanem a rojt értelmében. — kfn. *rappe* hasonló jelentéssel.

Rappare, **arrappare** nem egyéb, mint a már említett **raffare**, **arraffare**, melylyel jelentésére nézve is megegyezik. Ha mind a mellett itt mégis külön czikk alatt emlekszünk meg róla, ez azért történik, mert nem magyarázható a kfn. *reffen* és ufn. *raffen* alakokból, mint a már tárgyalt **raffare**, hanem csakis a holl. *rapen*, ang. *rap*, svéd *rappa*-ból. Ide számítandó az olasz *rampa* ,vadállatok körmei, karmai' is, mely a **rappare**-nak csak orrhangú alakja ép úgy, mint a baj. *rampfen* az ufn. *raffen* helyett. E szerint tehát **rappare** : **rampa** = *raffen* : *rampfen*.

Raspere ,kaparni, kapargálni'. — ófn. *raspôn*, ufn. *raspeln*. v. ö. magy. ,ráspoly, ráspolyozni'.

Ratto ,patkány'. — ófn. *rata*, ufn. *Ratte* hasonló értelemmel.

Razza ,faj'. — ófn. *reiza*, mely eleinte vonalat és később leszár-mazási rendet jelentett.

Recare. A sokféle szólásmódból, mely az olaszban ezen igével alkotható, az tűnik ki, hogy eredeti jelentése 'egyik helyről a másikra vinni' lehetett. V. ö. különösen a *recare ad effetto* 'vltm véghez vinni'. — ófn. *recchēn*, ufn. *recken* 'nyújtani, nyújtózkodni, terjeszkedni'. Az eredeti jelentés a németben is 'egyik helyről a másikra vinni', 'egyik helyről a másikig terjeszteni' volt.

Ribaldo Matthæus Paris szerint azt jelenti: «fures, exules, fugitivi, excommunicati, quos omnes *ribaldos* Francia vulgariter consuevit appellare». Diez szerint mindenre képes gyülevész népet jelentett, mely a középkorban a csatározásokat megkezdte, az ugynevezett *enfants perdus*. Tekintettel arra, hogy épen a legrégebb írónál e szó bizonyos katonaságot jelentett, nem kételkedhetünk, hogy az előbb említett *enfants perdus*-féle jelentésben kell keresnünk e szó eredeti értelmét. Diez *ribaldo*-t az ófn. *hriba*, rima' szóból származtatja, melyhez később az *aldo* képző járult. Tisztelet, becsület a román nyelvészet megalapítójának, de az ófn. *hriba*-ban sehogy sem ismerhetjük fel az olasz *ribaldo* ősapját. Részünkről azt hisszük, hogy a long. *Gairipald* és *Garipald* kielégítőbb megoldást nyújt. E szó ugyan a tulajdonnév szerepét játszassa a reánk maradt long. nyelvemlékekben, de jelentése még eléggé világos: long. **gair*, ófn. *gēr* 'lándzsza'; *bald*, *pald* 'derék, ügyes'. (*Gairipald* tehát 'derék, ügyes lándzsaforgató'-val fordítható. A long. *gai*, *ga* szótag úgy magyarázható, hogy összetévesztették az ófn. *ga* (ufn. *ge*) igekötővel, a mi annál is inkább történhetett, mert az említett igekötő rendesen hangsúlytalan, a long. **gair*, ófn. *gēr* jelentése pedig már elhomályosult lehetett.

Ricco 'gazdag'. — ófn. *richi*, gót *reiks*, ufn. *reich*. A német szó eredetileg 'hatalmas, befolyásos, uralkodó' jelentéssel bírt, a mit még egyes összetételekből fel is ismerhetünk, p. o. gót *Thiudareiks*, *Theodorich*, *Dietrich* = a nép fejedelme; *Friedrich* = a béke fejedelme; *Heinrich* e helyett **Heimrich* = a ház, az otthon ura stb., stb. Minthogy a fejedelmek és uralkodók egyszersmind a leggazdagabbak, legtehetősebbek is voltak, e szó az olasz nyelvben a 'gazdag' jelentést vette fel.

Riddare, 'tánczot járni, ropni'. — ófn. *ga-ridan*, kfn. *riden*, 'forogni'.

Riga, **rigo**, **rigoletto** 'sor'. — ófn. *riga*, kfn. *rīhe*, ufn. *Reihe* 'sor'.

Roba 'holmi, portéka'. — ófn. *roub*, ufn. *Raub* 'préda, zsákmány'.

Az olasz *rubare* pedig a gót *biraubōn*, ófn. *raubōn* 'zsákmányolni' igére megy vissza. A középlatin *rauba* még világosan mutatja a germán szó eredeti kettős magánhangzóját. Ezen két mondatból „*quicquid super eum cum rauba vel arma tulit*“ és „*si quis in via alterum adsalierit et enm raubaverit*“, melyek közül az alsó a «lex alemannica», a második a «lex salica»-ból való, kitűnik, hogy a német szó már nagyon régen ment át a középlatinágba.

Rocca ,rokka'. — ófn. *rocco* hasonló jelentéssel.

Romire ,zajongani'. — ófn. *hrômjan*, *hruomjan* ,zajt csapni, fel-tűnő viseletével a közvéleményt foglalkoztatni'. Ebből fejlődött aztán az ufn. *rühmen* ,dicsérni, magasztalni'. Az olasz ige tehát megőrizte a németnek eredeti jelentését.

Ronzare ,szongni-bongni'. — ófn. *rûnazôn*, kfn. *runzen* azonos értelemmel.

Rosta ,rostély'. — ófn. *rôst*, *rôsta*, ufn. *Rost* azonos jelentéssel.

Rostire, **arrostire** ,sütni, pirtítani'. — ófn. *rôstjan*, ufn. *rôsten*, mely utóbbinak *ö*-je az ófn. *rôstjan* *j* hangjában leli magyarázatát.

Ruffa, **baruffa** ,hajbakapás, csetepaté'. — **ruffiano** ,kerítő'. — Mind a három szó, a német *raufen*, ófn. **roufan* igéből származik. Hangzójára nézve még közelebb áll az olasz szavakhoz a német *ruffen* ,a tollakat letörölni'. A csetepaté eredetibb jelentése tehát határozottan a ,hajbakapás' volt, míg a **ruffiano**, mielőtt mai jelentése megállapodott volna, egyszerűen csak veszekedni szerető embert jelölt.

Ruspo-nak nevezi az olasz ember a pénzt, ha a pénzverőből kikerülvén, még nem vesztette el érdességét. Innen a szó általános jelentése ,érdes'. — ófn. *ruspan* ,érdesnek, merevnek lenni'.

Russare ,hortyogni'. — ófn. *ruzzôn* azonos jelentéssel.

Saccomanno nevet viseltek azok, kik a sereg mögött az élelmi szerekre és a podgyászra ügyeltek. — kfn. és baj. *sackmann*, mely részben azonos jelentésű az olasz szóval, részben zsákmányoló embert jelöl. Azonban ez utóbbi jelentésnek is akad képviselője az olaszban, mert *mettere* a **saccomanno** felér a *mettere* a **sacco** ,zsákmányolni' szó-lásmóddal.

Sagire ,hatalmába ejteni, keríteni'. — Nem a frcz. *saisir*-ből, a mint Fanfani hiszi, hanem ezzel együtt ez ófn. *sazjan* ,helyezni, juttatni' vagy pedig még inkább az ófn. *bisazjan*, ufn. *besetzen* ,elfoglalni, hatalmába ejteni' igéből a *bi* igekötő mellőzésével.

Sala ,terem'. — ófn. *sâl* ,ház, lakás'.

Sbreccare ,kitördelni (valamely edényt)'. — gót *brikan*, ófn. *brêchan* ,törni'. V. ö. a vel. *sbregar* igét hasonló jelentéssel.

Scabino a középkorban részint a rendőrség fejét, részint a bírót jelentette valamely városban. Így nevezték a «Heilige Vehme» nevű törvényszék egyes bíráit is. — angsz. *scepeno*, ófn. *sceffeno*, ufn. *Schöffe*, an. *Schöppe*. A középlatinban e szó *scabinus* alakot öltött s innen átszár-mazott a román nyelvekbe.

Scaffale ,könyvállvány'. — kfn. *schafe*, holl. *schap* ,állvány'.

Scaglia ,pikkely'. — gót *skalja*, ófn. **scalja*, ufn. *Schale* ,héj'.

Scalco ,tálnok, étékfogó', — góth *skalks*, ófn. *skalk* ,szolga' és végre tetemesen megváltozott jelentéssel ufn. *Schalk*.

Scarpa első sorban a lábbelit jelenti. Így nevezik azonban ama lejtős hajlást is, melyet egy falnak vagy töltésnek szokás adni. Ez a neve a féknek is, melylyel a kerék forgását megakadályozzuk. Szükséges volt mindezen jelentéseket elsorolni, hogy lássuk belőlük, hogy valamennyien oly tárgyakat jelölnek, melyek többé-kevésbbé ékalakúak vagy hegyben végződők (cipő, lejtő). Szemmel tartva ezen körülményt, nincs okunk hozzá nem járulni. Diez véleményéhez, ki azt tartja, hogy az olasz szó az ószk. *skarp*, ófn. *scarf*, ufn. *scharf* 'éles' melléknévből származik.

Scatola 'katulya'. — ufn. *Schachtel*. Wackernagel ugyan azt hiszi, hogy az olasz itt a kölcsönadó nyelv, a nélkül, hogy állítását elégséges hangtani okokkal támogatná. Mert honnan került volna a német szóba a *ch* torokhang? Holott, ha Diez véleményéhez csatlakozunk, a torokhang hiánya az olaszban nemcsak hogy fennakadást nem okoz, hanem egyenesen megfelel azon hangváltozásnak, melynek a *ct*, *cht*, *kt* mássalhangzó csoport Dante nyelvében alá van vetve. Hogy a torokhang eltűnése nem okozza mindig a rákövetkező mássalhangzó megnyújtását (kettőzését) arról leginkább az olasz *pratica* és *etica* szavak tanuskodnak.

Scellino 'angol pénznem'. — ang. *schilling*; v. ö. továbbá gót *skilling*s, ufn. *Schilling*.

Schermo, **scherma**; **schermire**, **schermare** 'védelem, vívás, ernyő'; 'vívni, védekezni'. — ófn. *skirm*, *skerm* 'paizs, védelem'. Ugyancsak ezen szóra megy vissza az ol. **scaramuccia** 'csetepaté'. Érdekes példája a szavak vándorlásának az ufn. **Scharmützel** 'csetepaté', mely félreismerhetlen módon magán hordja az olasz eredet bélyegét, noha az illető olasz szó (**scaramuccia**) a németből került Dante nyelvébe.

Scherno 'gúny, megvetéssel párosuló gúny'; **schernire** 'gúnyolni, megvetni'. — ófn. *skern* 'gúny, megvetés', mely igét is fejlesztett: *skernôn* = ol. **schernire**.

Scherzare, **scherzo** 'tréfálni, tréfa'. — kfn., ufn. *scherzen* azonos jelentéssel.

Schiacciare 'összezúzni, összeláptani'. — ófn. *klackjan* azonos értelemmel.

Schiaffo 'pofon'. — ufn. *Schlappe*, melynek a német nyelv fejlődési korszakaiban alkalmasint **schlapfe* **slapfe* alakja lehetett, a mely jobban magyarázná meg az ol. irodalmi alakot, holott a vel. és ver. **sleppa** teljesen az ufn. *Schlappe*-nak hasonmása.

Schiantare 'hasítani'. — Szavunk az ófn. *skleizên* 'hasítani' igének orrhangos alakja. A mi pedig az ol. *a*-t illeti szemben az ófn. *ei*-vel, v. ö. ol. *razza*, ófn. *reiza*; ol. *biacca*, ufn. *bleich* stb., stb. Ezen hangváltozással azonban csakis az olaszban találkozunk, mert p. o. a

schiantare-nak megfelelő *fréz.* alak a német *a-t* megőrzi: *éclater* és anynyiban is közelebb áll az eredeti német szóhoz, hogy a foghang előtt nem szúrja be az orrhangot.

Schiatta ,faj, törzs'. — ófn. *slahta*, **sclahta*, melyet az ufn. *Geschlecht* ,nemzedék, faj', *unge-schlacht* voltaképen ,elfajult', der *Menschen-schlag* és egyebekben is könnyen fölismerhetünk.

Schiavo ,rabszolga'. — ufn. *Sklave* voltaképen *Slave* helyett, mert ez utóbbi a német nyelv fejlődése korában, különösen N. Károly idejében szláv nemzetségű hadi foglyot jelentett, míg később az általánosabb ,fogoly, leigázott, rabszolga' jelentést vette fel. Ide tartozik valószínűleg az ol. *schivavina* ,pokrócz' is, mely eredetileg a rabszolgák öltönyét jelölte.

Schiena ,hát, gerincz'. — ófn. *skina* ,tű, túske'. Hogy egy ,tű, túske' jelentésű szó könnyen fölveheti a ,gerincz, hát' értelmet is, arról maga az olasz nyelv tanúskodik, melyben a hátgerinczet *spina dorsale* szóval jelölik, mert *spina* már a latin nyelvben is a ,tű, túske' és ,gerincz' jelentéseket egyesíti.

Schiera ,sor, csapat'. — ófn. *scara*, **scarja* ,sereg, csapat', ufn. *Schar*.

Schietto ,egyszerű, őszinte'. — ófn. *sleht*, ufn. *schlecht, schlicht*. Az ófn. *sleht* ugyanis azt jelenti ,egyszerű, mesterkéletlen, romlatlan', mely értelmét az ufn. *schlicht* alakban meg is tartotta, holott *schlecht* a nyelv megkülönböztető tendenciája folytán tetemes jelentésbeli változáson ment keresztül ugyanannyira, hogy mai napság épen ellenkezőjét jelöli annak, a mit az ófn. nyelvben valaha jelölt.

Schifo ,csolnak', — ófn. *skif*, ufn. *Schiff* ,hajó'.

Schiniera, schiniere ,lábpánczél'. — ófn. *skina* ,lábszár'; v. ő. ufn. *Schienbein* ,tibia'.

Schippire ,kisiklani, kicsúszni'. — kfn. *slipfen*, ufn. *schlüpfen* hasonló jelentéssel.

Schiuma, nyelvjárásokban *scuma* és *sguma* ,hab'. — ófn. *scum*, őszk. *skum*; ufn. *Schaum* ,hab, tajték'.

Schivare ,valamit kerülni, valamitől tartózkodni'. — ófn. *skiuhan*, ufn. *scheuen*. V. ő. a német és olasz szólásmódot: *keine Mühe scheuen* = *non schivare fatica*. Ide sorolandó továbbá *schivo, schifo* ,utálat, irtózás'; v. ő. ufn. *Scheu*.

Sciarpa ,öv, szalag'. — ófn. *scherbe*, an. *schirpe*, holl. *schrap*. Mind a három germán szó voltaképen tarsolyt vagy tarisznyát jelent, különösen azt, melyet a zarándokok szoktak hordani. Az olasz szó később a tarisznyáról átment az övre vagy szalagra, melyről a tarisznya lefüggött. Ezen jelentésváltozás valószínűsége mellett a *fréz. écharpe* is

bizonyít, mert míg jelentése egyrészt megegyezik az ol. *sciarpa* szóéval, másrészt a zarándokok tarsolyját is jelöli.

Sciarra ,czivódás, veszekedés, összetűzés'. — Az olaszok és németek még nem egyeztek meg e szónak eredetére vonatkozólag. Valószínű azon vélemény, hogy az ófn. *zerran*, ufn. *zerren* ,húzni, czibálni' igéből származik. Hihető, hogy a német szó az olaszban eleinte a **ciarrare* alakot öltötte, mely elé később a protheticus *s* járult.

Scilacca ,ostorcsapás'. — ófn. *slac*, *slag*, ufn. *Schlag*, ütés, csapás'.

Scivolare ,kisiklani, csúszni'. — ófn. *sliofan*, gót *sliupan*, ufn. *schlupfen* (v. ö. a *schippire* czikket), vagy pedig Caix nézete szerint az ófn. *slifan*, *sliphan* ,siklani' igéből.

Scorbuto ,súly'. — an. *schorbock*, ufn. *Scharbock* azonos értelemmel.

Scotola ,tiló', *scotolare* ,tilólni'. — Mind a kettő az ófn. *scutlôn*, ufn. *schütteln* ,rázni, megrázni' igére megy vissza.

Scotta ,azon kötél, melylyel a vitorlák helyzetét szabályozzák'. — svéd *skot*, ufn. *Schote* azonos jelentéssel.

Scotto ,valaminek, p. o. ebédnek, vacsorának, bornak stb. stb. az ára, a költségei'. V. ö. jelentésére nézve a német *die Zeche* szót a *die Zeche bezahlen* szólásmódban. — ófriz *skot*, ang. *scot*, *shot*, ufn. *Schoss* ,contributio'.

Scranna ,szék, zsámoly, ítélőszék'. — ófn. *schranna*, ufn. *Schranne* azonos jelentéssel.

Scrocco, **scroccone** ,élősdí', *scroccare* ,potyázni'. Ezen olasz szó eredetére vonatkozólag kétféle figyelemreméltó véleményt regisztrálhatunk. Az egyik szerint a holl. *schrok* ,nyalánk' szóra menne vissza, a másik szerint pedig az ófn. *scurgo*, ufn. *Schurke* ,gazember' főnévből származnék. Az első mellett a jelentés nagyobb megegyezése, a másik mellett pedig a *scroccone* alak szól, melylyel Veneroni irataiban találkozunk.

Sdrajarsi ,leterülni, leheverni'. — gót *stranjan*, ófn. *strewjan* ,leteríteni, kiterjeszteni'.

Sdruciolare ,kisiklani, elcsúszni'. — kfn. *strüchelen*, ufn. *strau-cheln* ,elcsúszni'.

Sega ,fűrész'. — ófn. *saga*, *sega*, ufn. *Säge*.

Senno ,értelem, jelentés, ész'. — ófn. *sin*, ufn. *Sinn* azonos jelentéssel.

Sgherro ,porkoláb'. — long. *scario*, *scaro* ,törvénytörési szolga'. V. ö. ufn. *Scherge* azonos értelemmel.

Sghescia ,nagy éhség'. — kfn. *git* ,voracitas'; v. ö. a mod. *geiz* és piem. *gheisi* alakokat, melyek a kfn. szóhoz sokkal közelebb állnak.

Sgretolare ,vimt a fogakkal apróra harapdálni, apróra zúzni'. — ófn. *scrōtan*, ang. *shread*, *shred* ,széttépni, hasítani'.

Sguancio ,ferde, rézsutos'. — svéd *swank*, ufn. *schwank* hasonló értelemmel.

Sguaraguardia, **sguaraguato**, **guaraguato** ,őrcsapat'. — ufn. *Scharwache*, *Scharwacht* azonos értelemmel.

Siniscalco ,udvarmester, kormányzó, helytartó'. — ófn. **siniscalc* ,vén szolga, ki a többi szolga felett őrködik'. Itt is egy olyan értelemváltozással van dolgunk, a milyennel a *maniscalco* cikkben találkoztunk, a midőn a frcz. *maréchal*, ol. *maresciallo* eredetét tárgyaltuk.

Slitta ,szánkó'. — ófn. *slito*, ufn. *Schlitten*.

Smacco ,szégyen, gyalázat'. — ófn. *smāhi*, ufn. *Schmach* azonos értelemmel.

Smagare ,eltéveszteni, elveszteni'. — Az ige germán eredetű, oly megszorítással azonban, hogy a szókezdő *s* már olasz földön termett és a német *un* tagadó partikulának felel meg. — ófn. *magan*, ufn. *mögen* (jelen ideje: *ich mag*) ,hatni, képesnek lenni, bírni', *un-magan* pedig ,erejét elveszteni, elájulni, aléltnek lenni'. Ha már most tekintetbe vesszük, hogy az olasz ige reflexiv alakjában *smagarsi* annyit jelent, mint ,bátorságát, erejét elveszteni', akkor azonnal felismerjük benne az *un-magan* jelentését.

Smalto ,máz'. — ófn. **smalzjan*, *smelzan*, ufn. *schmelzen* ,olvasztani'; v. ö. továbbá ufn. *Schmelz*, mely etymologialilag teljesen az ol. *smalto*-nak felel meg.

Smarrire ,valamit elveszteni, a nélkül, hogy a megtalálás reménye ki volna zárva'. — ófn. *marran*, **marrjan*, gót *marzjan* hasonló jelentéssel.

Snello ,ügyes, gyors mozgású, karesú'. — ófn. *snel*, ufn. *schnell* ,gyors'.

Solcio ,fűszerezett gyümölcs vagy hús'. — ófn. *sulza*, ufn. *Sulz* ,kocsonya'.

Sornacchiare, **sornacare** ,hortyogni'. — kfn. *snarchen*, ufn. *schnarchen* azonos jelentéssel.

Spaccare ,hasítani'. — kfn. *spachên* a. j.

Spanna ,arasz'. — ófn. *spanna*, ufn. *Spanne* a. j.

Sparagnare, megtakarítani, takarékoskodni'. — Kétségtelenül az ófn. *sparôn*, *sparên*, ufn. *sparen* ígére megy vissza; a jövő dolga azonban felderíteni, hogy az olasz szónak (*sparagnare*) -*agn*-elemé nem egy régibb német alakot tükröz-e, mely eddigelé még ismeretlen vagy talán egyáltalában nem jutott el napjainkra.

Sparaviere, **sparviere** ,karvaly'. — ófn. *sparwari*, ufn. *Sperber* a. j.

Spiare ,kémleni'. — ófn. *spêhôn*, ufn. *spâhen*. Ide tartozik továbbá ol. *spia*, ófn. *spêha* ,kém'.

Spola, *spuola* ,orsó'. — ófn. *spuolo*, ufn. *Spule* a. j.

Spranga ,pánt, retesz'. — ófn. *spanga*, ufn. *Spange* ,pánt, kapocs'. Az *r* beszúrásáról olasz szavakba v. ö. a feltro czikket.

Springare, *spingare* ,kapálózni, rugdalni'. — ófn. *springan*, ufn. *springen* ,ugrani'. A *spingare* ol. alak képződésére tagadhatlanul befolyt az ol. *spingere* ige, úgy hogy ez esetben is népies szószármaztatással van dolgunk.

Sprizzare, *sprazzare*, *spruzzare* ,fecskendezni'. — ufn. *spritzen*, tájszólásokban elforduló alakok: *spratzen*, *sprützen* a. j. Az idézett német igékben teljesen megtaláljuk a három olasz ige különböző magánhangzóit.

Sprone, *sperone* ,sarkantyú'. — ófn. *sporo*, acc. *sporon* a. j.

Squilla ,csengetyű'. — ófn. *skilla*, *skella*, ufn. *Schelle* a. j.

Squittire ,sivalkodni, visítani'. — baj. osztr. *quitschen* a. j.

Staffa ,kengyel'. — ófn. *staph*, *stapho*, mely voltaképen lépést, lábnyomot jelent, a miből könnyen fejlődhetett ki az olaszban a ,kengyelvas' értelme.

Staggire ,lefoglalni, letartóztatni'. — Némelyek ezen igét az ófn. *statiôn* ,sistere' szóból származtatják, mások inkább az ófn. *stâtian*, *stâtan* ,erőssé, állandóvá tenni' igéből. Alak és jelentés egyaránt arra bír bennünket, hogy föltétlenül az első véleményhez csatlakozzunk.

Stallo ,tartózkodási hely, lakhely'. — ófn. *stal*, melyet a középkor latin nyelvű okmányai és glossái ,locus, statio, stabulum' szavakkal fordítanak. Ide tartoznak közös tövüknél fogva: *stalla* ,istálló', *stallone* ,mén' és a tengerészeti műszó *stallia* ,horgonyzási idő, vlmely hajó tartózkodási ideje vlmely kikötőben'.

Stambecco ,kecskebak'. — ófn. *stainboc*, ufn. *Steinbock* a. j.

Stamberg ,ódon ház, ócska, rossz gunyhó, viskó'. — A szó csak második (-*berga*) részében tartalmaz germán elemet, a mennyiben nagyon is elfogadhatónak tartjuk Caix véleményét, mely szerint *stamberg* = *stranza* + *albergo*.

Stampare ,nyomtatni'. — ófn. *staphôn*, ufn. *stampfen* ,taposni, nyomni'.

Stampella ,mankó'. — Caix határozottan germán eredetűnek tartja e szót a nélkül azonban, hogy az általa elsorolt vélemények valamelyikéhez csatlakoznék. Némelyek ugyanis azt hiszik, hogy az ol. főnév az ófn. *staphôn* ,járni, lépni' igéből származik, míg mások az ufn. *Stab* ,bot' szóra vezetik vissza, melynek *stampella* csak orrhangú alakja volna.

Stanga ,rúd'. — ófn. *stanga*, ufn. *Stange* a. j.

Stecco, stecca ,karó, pálcza'. — ófn. *steccho*, ufn. *Stecken* ,pálcza'.

Sterlino ,sterling' (angol pénznem). — ang. *sterling* a. j.

Stia ,tyúkketrecz'. — ófn. *stiga*, ufn. *Hühnersteige* a. j.

Stinco, vel. **schinco**, mil. **schinca** ,lábszár'. — ófn. *skinko* ,cső, szár', kfn. *schinke* ,lábszár', ufn. *Schinken* ,sonka'.

Stocco ,négyszögletes kardalakú fegyver'; továbbá ,törzs'. — ufn. *Stock* ,bot, pálcza'.

Stoccafisso, stoccofisso ,tőkehal'. — ufn. *Stockfisch* a. j.

Stoffa, stoffo ,anyag, kelme, posztó'. — Ezen szó eredete a lat. *stoppa* (ol. *stoppa*) főnévből kizár minden kétséget. De mi a magyarázatja a lat. *pp* ol. *ff* hangváltozásnak? Szükségképen föl kell tennünk, hogy a latin szó a barbár germán hódítók szájában a *stufpa* alakot öltötte, míg lassanként *stufpa*-ba ment át és ily módon az ol. **stoffa**-t eredményezte. Latin származású szóval van tehát dolgunk, de olyannal, melynek mai olasz formáját osakis úgy magyarázhatjuk meg, ha a német közvetítés hypothesiséhez folyamodunk.

Stollo. Így nevezi az olasz köznép a szalmaboglya fáját, rúdját, mely azt egyenes helyzetben fentartja; továbbá a mihaszna embert, fatuskót. — ófn. *stollo*, ufn. *Stollen* ,alap, támasz, oszlop'.

Storione ,kecsége'. — ófn. *sturio*, *sturo*, svéd. *stör*. Az ófn. *sturio* alakot az állattani műnyelv is magáévá tette, a mennyiben a kecsegét ,accipenser sturio'-nak nevezi.

Stormo ,sokaság, csődület, roham'. — ófn. *sturm*, ufn. *Sturm* ,vihár, roham'.

Straccalle ,formatring; csik, öv'. — Aligha tarthat igényt figyelmünkre azon szófejtés, mely az ófn. *strach* ,feszes, nyújtott' melléknévből származtatja szavunkat. Sokkal valóbbszíni azon vélemény, mely az ufn. *Strick* ,kötél' főnévből magyarázza az ol. szót. V. ö. vel. *strica* ,kötél'.

Strale ,nyíl'. — ófn. *strāla*, kfn. *strāl*, ufn. *Strahl* ,sugár'. Ha a régi német okmányok nem is tanúskodnának róla, a pusztá következtetés útján is megmagyarázhatnók, hogy a nap sugarai (Sonnenstrahlen) voltaképen a napisten nyilainak tekintendők.

Strappare ,kiragadni, kirántani'. — svájci *strapfen* ,húzni, vonni'.

Strobile ,durva, csiszolatlan, tuskés'. — ófn. *stropalōn* ,durvának, tuskésnek lenni', baj. *strobeln*; v. ö. továbbá ufn. *struppig* ,borzas'.

Stronzo ,állati vagy emberi hulladék-darab'. — ufn. *Strunzen*, *Strunzel* a. j.

Strozza ,torok, gége'. — ófn. *drozà* a. j. Ebből képződött a protheticus s útján az ol. *strozza* és belőle a *strozzare* ,megfojtani' ige is.

Struffo, **struffolo** ,apró batyú, rongyhalmaz'. — kfn. *strupf* a. j.

Stucco ,fósz, vakolat'. — ófn. *stucchi* ,kéreg'.

Stufa ,fürdő szoba' és ,kályha'. —

A két jelentés közül kétségtelenül az első egyszersmind az eredetibb. Ez a körülmény pedig határozottan az ófn. *stupa*, kfn. *stobe*, ufn. *Stube*, ószk. *stofa* ,szoba' szóra utal bennünket, mely alakjára és jelentésére nézve egyaránt kielégítő magyarázatot nyújt. Hogy egy ,fürdőszoba' jelentésű szó kályhát, kemenczét is jelenthet, az legjobban kitűnik az ismeretes „egy a szoba a kemenczével“ szólásmódból, mely szerint a ,szoba' és ,kemencze' szók synonymáknak tekintendők.

Svignare ezen szólásmódban **svignarsela** ,elillanni, elosonni'. — ófn. *swinan*, ufn. *ver-schwinden* eltűnni'.

Taccagno ,fukar, fősvény'. —

Diez határozottan elveti azon etymológiát, mely szerint ezen szó az ufn. *Zacken*-nek köszönné eredetét, és inkább az ófn. *zâhi*, ufn. *zâhe* ,szívós'-re gondol. Magától értetődik, hogy az ófn. *zâhi* alak sem nyújt kielégítő magyarázatot, azért Grimm törvénye értelmében még egy régibb *tâhi* alakhoz kell folyamodnunk, ha az olasz szónak megfelelő német szót meg akarjuk találni.

Taccola ,szarka'. — ófn. *taha* ,varjú'. Aligha tévedünk, midőn fölteszszük, hogy az ófn.-ben egy **tahala* kicsinyítő alak létezett: csakis egy ilyen alakból származhatott ugyanis ufn. *Dohle* ,varjú' és csakis **tahala*-ból magyarázható az ol. *taccola*.

Taffio ,lakmározás, evés, falás, tor'. — **taffiare** ,falni, zabálni'. — Azonnal ráismerünk az ufn. *Tafel* ,lakoma' és *tafeln* ,lakomázni' szavakra, melyek ily módon újra visszakerültek a latin talajra, a honnan eredtek.

Tallero ,tallér'. — ufn. *Thaler* a teljesebb *Joachimsthaler*-ből, mert *Joachimsthal*-ban verettek az első tallérok. Régibb, de mai napság már nem használatos összetétel *ristallero*, ufn. *Reichsthaler*.

Tanfo ,penészszag, zárt levegő'. — ufn. *Dampf* ,gőz'.

Targa ,kis paizs'. — ófn. *zarga* ,védelem'. Itt is, mint a *taccagno* szónál egy régibb **targa* alakból kell kiindulnunk, ha kielégítő magyarázatot akarunk nyújtani.

Tarpano ,pórias viseletű, durva személy'. — ószk. *thorpari*, kfn. *törpel*, *dörper* a. j.

Tecca, **teccola**, ritkábban **taccola** ,foltocska, kis hiba'. — gót *taikns*, angsz. *tacen*, ufn. *Zeichen* ,jegy, jel'.

Tecchio ,szörnyű nagy, szertelenül nagy'. — ófn. *dicchi*, *thiki*, ang. *thik*, ufn. *dick* ,vastag'. V. ö. ezen arezzói szólásmódot: „per zio (e helyett: per dio) tu l'ha detta töcchia“ mely körülbelül úgy fordítható: ,istenemre, szörnyű vadat mondtál' e helyett: ,szörnyű nagyot mondtál'.

Tecchire, attecchire ,gyökeret verni, tenyészni'. — gót *theihan*, ófn. *dihan*, ufn. *ge-deihen* ,tenyészni, nőni'.

Tedesco ,német'. — Magától értetődik, hogy az olasz nyelv német elemei közül a *tedesco* szó sem hiányozhatik.

Gót *thiudisko* ófn. *diotisc* ,népszerű' ezen főnévből gót *thiuda*, ófn. *díot* ,nép'. Az olasz *tedesco* szóban tehát a gót és ófn. alak sokkal épebb állapotban maradt reánk, mint magában az ufn. *deutsch* szóban. Ezen tudvalevőleg nincs mit csodálkoznunk, mert a kölcsönszavak úgyszólván megdermednek azon alakban, a melyben azokat a kölcsönvevő nyelv a kölcsönadótól átvette.

Tetta, zitta ,mell, emlő, csecs.' — ófn. *tutti, tutta* a. j. Ezen ófn. alak consonantismusára nézve ugyan teljesen megfelel az idézett olasz szónak, vocalismusát tekintve azonban jelentékenyen eltér tőle. Tudjuk, hogy a mai német irodalmi nyelvben egy *Zitze* alakra akadunk, melyet Grimm törvénye értelmében egy ófn. **tita* előzött meg. Ebben nehézség nélkül az ol. *tetta* elődjét ismerhetjük fel. Az ol. *zitta*-t pedig a feltételezett **tita*-nak egy átmeneti **zita* alakja magyarázza, a melyben ugyanis a szó elején a *t* — *z* hangváltozás már véghez ment, míg a szó belsejében megmaradt az eredeti *t*.

Ticchio ,szeszély, hóbortos eszme'. — ófn. *ziki* ,kecske' és egy valószínűséggel föltételezhető **tiki*. Ámde mi köze van a kecskének a hóborthoz és szeszélyhez? Legjobban eloszlatja e kételyünket az ol. *capriccio*, mely ugyancsak szeszélyt jelent és kétségtelenül a *capra* ,kecske' főnévből származik. Ezen állat szeszélyes ugrásai szolgáltatnak alkalmat a *capriccio* és *ticchio*-féle jelképes szavakra.

Tirare ,húzni'. — gót *tairan*, ófn. *zeran*, ufn. *zerren* ,húzni, rántani, ozibálni'.

Tocco, tocca eredetileg szövetet, posztót jelentett, míg később egy darabot akármilyen kelméből. — ófn. *tuoh*, ufn. *Tuch* ,posztó, kelme'.

Tombolare, tombola ,fejére esni, lezuhanni, bukfencezni.' — ószk. *tumba* ,fejére esni'. Ugyanezen tövel találkozunk az ufn. *tummeln* igében, pl. a *sein Ross tummeln* ,lovát tánczoltatni' szólásmódban vagy pedig a *Tummelplatz* ,a korlátton belül lévő tér a lovagjátékoknál' szóban.

Tonfano ,folyó mélye'. — ófn. *tumphilo*, kfn. *tümpfel*, ufn. *Tümpel* a. j.

Torba ,zsombék'. — angasz. *turf*, ószk. *torf*, ufn. *Turf* a. j.

Tovaglia ,asztalkendő'. — ófn. *duahilla, twachilla*, hasonló értelemmel.

Trampoli ,mankó'. — ufn. *trampeln* ,durva módon lépni, járni'.

Trappola ,kelepcze'. — ófn. *trapo* ,kelepcze, tőr'.

Trastullo ,mulattató, időtöltés'. — ófn. *stulla* ,idő, óra'. Az ol. *trastullare* ige tehát a *tra* igekötő hozzájárultával annyit jelent mint ,mulatni, az időt eltölteni'.

Tregua ,fegyverszünet, nyugalom'. — ófn. *triwe* ,fegyverszünet'; ez nemzete a középlatin *treuga*-t, melyből hangátvetés útján *tregua* keletkezett.

Treppicare ,tiporni, tipegni'. — ang. *trip*, ufn. *trippeln* a. j.

Trescare eredetileg azt jelentette ,táncolni'; **ballare la tresca** = ,táncolni, táncot ropni'. — gót *thrikan*, ófn. *drescan*, *triturare*'. Hogy a taposás és tiprás fogalma könnyen mehetett át a tánczoláséba, azt jelentéstani kérdésekben jártas ember nem igen fogja tagadni.

Tribordo ,a hajónak jobboldali része a hajó farától tekintve'. — ufn. *Steuerbord* a. j. Furcsálanunk kell ugyan, hogy a német *Steuer* (kormány) szónak egy ol. *tri* szótag felel meg; de minthogy semmi más etymologia nem kínálkozik, a jelentés pedig azonos, egyelőre helyesnek kell tartanunk szófejtésünket.

Trimpellare ,botorkálni, ügyetlenül és lassan járni'. — gót *trimpan* ,járnikelni'.

Trincare ,sokat inni, részegeskedni'. — ófn. *trinkan*, ufn. *trinken* ,inni'. Az olasz ember, ki mai nap is mértéket tart az ivásban, azzal állott bosszút iszákos elnyomóján, hogy azon igéjét, mely egyszerűen azt jelenti ,inni', a részegeskedés fogalmának jelölésére használta.

Troscia, **stroschia** ,a víz és a folyadékok elszéledése által létrejött erek, patakocskák'. — gót *ga-drausjan* ,lefolyni'.

Truogo, **truogolo** ,teknő'. — ufn. *Trog* a. j.

Tuffare ,mártani, belemártani'. — ófn. *toufan*, ufn. *taufen* ,megkeresztelni', eredetileg ,vízbe mártani'.

Ufo ezen szólásmódban a ufo ,ingyen, potyára, más költségén'. — gót *ufjo* ,bőség'; a ufo tehát eredetileg azt jelentette ,a bőviből, onnan, a honnan telik'.

Usbergo ,pánczél'. — ófn. *halsberc*. Ez a német szó, a mint elemeire való szétbomlásából azonnal kitűnik, eredetileg a pánczélnek csak azon részét jelentette, mely a nyakat védte. Az olaszban lassanként az egész pánczél jelölésére használták. Az ófn. *halsberc* tehát olyan sorsra jutott, mint a román eredetű német *Koller* szó, mely *collare*-ből származik, de mai nap a pánczélnek nem csak a nyakat, hanem a mellet és hasat fedő részét is jelenti.

Usta ,a vad nyoma, melynek szaga útba igazítja az ebeket', piem. *nast* ,szaglás'. — A piemonti alak az ufn. *Nüstern*, orrlyuk' főnévre utal. V. ö. továbbá ófriz *nosteren*, holl. *noster* a. j. Azonkívül baj. *nuesten* ,szimatolni', dán *nustère* ,nyomozni'. Az ol. *usta* tehát **nusta* helyett áll, mint *anchina* e helyett **nanchina*.

Vescia voltaképen egy gombafajt jelent, de általánosan a ‚crepitus ventris‘ jelölésére használják. — Ezen szó tövével sok germán nyelvben találkozunk, p. o. ószk. *fisa* ‚fingani‘; kfn. *vis-l* vagy *vis-t* ‚crepitus ventris‘.

Zaffo ‚csap, a hordó csapja‘. — ófn. *zapfo*, ufn. *Zapfen* a. j.

Zaino ‚bőrzsák, bőrtarisznya, katonaborju‘. — ófn. *zaina* ‚kosár, tarisznya‘.

Zanna, sanna ‚agyar‘. — ófn. *zand, zan*, ufn. *Zahn* ‚fog‘. Itt is a nemzeti bosszú olyan nemével van dolgunk, a milyennel már a *trincare* tárgyalásakor találkoztunk.

Zecca ‚kullancs‘. — kfn. *zeche*, ufn. *Zecke* a. j.

Zolla ‚göröngy, hant‘. — ófn. *scolla*, ufn. *Scholle* a. j.

Zuffa ‚verekedés, hajbakapás, csetepaté‘. — ufn. *zupfen* ‚húzogatni, tépdelni‘, v. ö. ol. *azzuffare* ‚verekedni, hajbakapni‘.

Zuppa ‚leves, lé‘. — ufn. *Suppe* a. j., mely azonban alnémet eredetű, a mennyiben az an. *soppe* ‚lé, leves‘ szóból származik.

Kútforrások:

Friedrich Diez: Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen. 4. Ausgabe. Bonn. 1878.

Pietro Fanfani: Vocabolario della lingua italiana. Firenze. 1882.

Dr. N. Caix: Studi di etimologia italiana e romanza. Firenze. 1878.

Ulphilas, oder die uns erhaltenen Denkmäler der gothischen Sprache. Herausgegeben von *Dr. Moritz Heyne*. Paderborn. 1878.

Carl Meyer: Sprache und Sprachdenkmäler der Langobarden. Quellen, Grammatik, Glossar. Paderborn. 1877.

N. Tommaseo: Vocabolario della lingua italiana.

Az előforduló rövidítések magyarázata:

a. j.	= azonos jelentéssel.	ófn.	= ófelnémet.
an.	= alnémet.	ófrcz.	= ófrancia.
ang.	= angol.	ósz.	= ószász.
angsz.	= angolszász.	ószk.	= ószkandináv.
baj.	= bajor.	osztr.	= osztrák.
frcz.	= francia.	ufn.	= úfelnémet.
holl.	= holland.	vel.	= velencei tájszólás.
kfn.	= középfelnémet.	ver.	= veronai tájszólás.
kpl.	= középlatin.		

BERGHOFFER JÓZSEF.